

Зміст

Передмова. Мовні картини світу в порівняннях

Структура Словника та побудова словникової статті

Коментарі та стилістичні позначки

.....
Джерела Словника

Література

Словник

укр. АКУРАТНИЙ (чепурненький) — рос. аккуратный (аккуратен) —
пол. akuratny

укр. БАГАТИЙ — рос. богатый (богат) — біл. багаты —
бол. богат — пол. bogaty

укр. БАЙДУЖИЙ (байдужний) — рос. равнодушен — біл.
раўнадушны — бол. равнодушен — пол.
obojętny

укр. БАЛАКУЧИЙ (балакливий, говорливий, лепотливий) — рос.
болтливый — біл. балбатлівы — бол. бѣбрив —
пол. gadatliwy

укр. БЕЗГРІШНИЙ — рос. безгрешный — біл. бязгрэшны — бол.
безгрешен — пол. bezgrzeszny

укр. БЕЗПОРАДНИЙ (безпомічний) — рос. беззащитный
(беспомощный, бессильный, немощный) — біл.
безабаронны (бездапаможны) — бол.
безпомощен — пол. bezradny (nieporadny)

укр. БЕЗТУРБОТНИЙ — рос. беззаботный (беспечный) — біл.
бестурботны — бол. безгрижен — пол. beztroski

укр. БІДНИЙ (бідняний, нужденний, убогий) — рос. бедный (беден,
убогий) — біл. бедны — бол. беден — пол.
biedny

укр. БІЛИЙ — рос. белый — біл. белы — бол. бял — пол. biały

укр. БЛАКИТНИЙ — біл. блакітны — пол. błękitny

укр. БЛІДИЙ — рос. бледный — біл. бледны — бол. бледен —
пол. blady

укр. БОЯЗКИЙ (несмілий, полохливий) — рос. боязливый

(пугливый, трусливый, робкий) — біл. пужлівы — бол. боязлив (плашлив, страхлив) — пол. lękliwy (tchórzliwy)

укр. БРЕХЛИВИЙ (фальшивий) — рос. фальшивый — біл. брахлівы — бол. лъжлив (фалшив) — пол. fałszywy

укр. БРУДНИЙ (вимащений, грязний, забрьоханий, закурений, замащений, замурзаний, заталапаний, зателепаний) — рос. грязный — біл. брудны — бол. зацапан (мръсен) — пол. brudny (umazany, umorusany, zbrudzony)

укр. ВАЖКИЙ (тяжкий) — рос. тяжелый — біл. цяжкі — бол. тежък — пол. ciężki

укр. ВЕЛИКИЙ — рос. большой (огромный) — біл. вялікі — бол. голям (едър) — пол. wielki (duży)

укр. ВЕЛИЧНИЙ — рос. величественный — біл. велічны — бол. важен (величествен) — пол. majestatyczny

укр. ВЕРТКИЙ (моторний, скорий, спритний, рухливий, швидкий) — рос. быстрый (верткий, вертлявый, живой, ловкий, непоседливый, подвижный, проворный резвый, юркий) — біл. вёртки (жвавы, рухавы, спрытны) — бол. бърз (подвижен) — пол. chyży (gibki, ruchliwy, rzeźwy, szybki, szykowny, zgrabny, zwinny)

укр. ВЕСЕЛИЙ (веселенький) — рос. веселый — біл. весел — бол. весел — пол. wesoly

укр. ВИСОКИЙ — рос. высокий — біл. високі — бол. висок — пол. wysoki

укр. ВИТРИВАЛИЙ (невтомний, терплячий) — рос. выносливый — біл. цягавіты — бол. издръжлив (търпелив) — пол. cierpliwy (wytrzymały, wytrwały)

укр. ВІЛЬНИЙ — рос. вольный (свободный) — біл. незалежны — бол. волен (свободен) — пол. wolny

укр. ВІРНИЙ — рос. верный (преданный) — біл. верны — бол. верен (предан) — пол. wierny

укр. ВПЕРТИЙ (влізливий, натурастий, упертий) — рос. упрямый — біл. зацяты (напорысты, упарты) — бол. упорит (инат) — пол. uparty (zacięty, zawzięty)

укр. ГАРНИЙ (бравий, вродливий, гожий, доладний, красивий,

красний, ладний, файний, хороший, шувний) —
рос. красивый (прекрасный) — біл. гошы
(ладны, прыгошы, прыўкрасны) — бол. гиздав
(хубав) — пол. piękny (ładny, śliczny, urodziwy)

укр. ГАРЯЧИЙ — рос. горячий — біл. гарачы — бол. горещ — пол.
gorący

укр. ГІРКИЙ (завзятий) — рос. горький — біл. горкі — бол.
горчив — пол. gorzki

укр. ГЛАДКИЙ (гладенький) — рос. гладкий — біл. гладкі — бол.
гладък — пол. gładki

укр. ГЛИБОКИЙ — рос. глубокий — біл. глыбокi — бол. дълбок —
пол. głęboki

укр. ГЛУХИЙ — рос. глухой — біл. глухі — бол. глух — пол. głuchy

укр. ГНУЧКИЙ (в'юнкий) — рос. гибкий — біл. гнуткі — бол.
гъвкав — пол. gibki (giętki)

укр. ГОЛИЙ — рос. гол — біл. гол — бол. гол — пол. goły

укр. ГОЛОДНИЙ — рос. голодный — біл. галодны —
бол. гладен — пол. głodny

укр. ГОЛУБИЙ — рос. голубой

укр. ГОРДИЙ (гоноровий) — рос. гордый (важный) —
біл. ганарлівы — бол. горделив (надменен,
надут) — пол. dumny

укр. ГОСТРИЙ (вострый, острый) — рос. острый — біл. востры —
бол. остър — пол. ostry (cięty)

укр. ГУСТИЙ — рос. густой — біл. густы — бол. гъст — пол. gęsty

укр. ДЕЛИКАТНИЙ — рос. деликатный біл. далікатны —
бол. деликатен — пол. delikatny

укр. ДИКИЙ — рос. дикий — біл. дзікі — бол. див — пол. dziki

укр. ДОБРИЙ — рос. добрый — біл. добры — бол. добър — пол.
dobry

укр. ДОВГИЙ — рос. длинный — біл. доўгі — бол. дълъг —
пол. długie

укр. ДУРНИЙ (безглуздый, галіміий, глупий) — рос. глуп —
біл. дурны — бол. глупав — пол. głupi

укр. ЖИВУЧИЙ — рос. живучий — біл. жывучы — бол. издръжлив

- укр. ЖОВТИЙ (жовтогарячий, жовтілий) — рос. желтый — біл. жоўты — бол. жълт — пол. żółty
- укр. ЖОРСТОКИЙ — рос. жестокий — біл. жорсткі — бол. жесток — пол. srogі
- укр. ЗАКОХАНИЙ (залюблений) — рос. влюбленный — бол. влюбен — пол. kochliwy
- укр. ЗДОРОВИЙ — рос. здоровый — біл. здороў — бол. здрав (голям) — пол. zdrów
- укр. ЗЕЛЕНИЙ — рос. зеленый — біл. зялёны — бол. зелен — пол. zielony
- укр. ЗЛИЙ (бурий, жалкий, зубатий, лихий, недобрый, сердитый) — рос. злой (лютый, свирепый) — біл. злы — бол. лют (гневен, зол, лош, сърдит) — пол. zły (cięty, gniewliwy, jadowity, rozwścieczony, zażarty, złośliwy)
- укр. КАЛАМУТНИЙ — рос. мутный — бол. мътен — пол. mętny
- укр. КИСЛИЙ — рос. кислый — біл. кіслы — бол. кисел — пол. kwaśny
- укр. КОЛЮЧИЙ — рос. колючий (игловатый) — біл. калючы — бол. бодлив (трънлив) — пол. kolczasty
- укр. КОРОТКИЙ — рос. короткий — біл. кароткі — бол. кратък — пол. krótki
- укр. КРУГЛИЙ — рос. круглый — біл. круглы — бол. кръгъл — пол. krągły (okrągły)
- укр. КУДЛАТИЙ (зарослий, патлатий) — рос. лохматый (мохнатый) — біл. кашлаты (калматы, патлаты) — бол. космат — пол. kudłaty (brodaty)
- укр. ЛАГІДНИЙ (ласкавий) — рос. ласков — біл. ласкавы — бол. кротък (лъскав) — пол. łagodny (dobry)
- укр. ЛЕГКИЙ (легенький) — рос. лёгкий — біл. лёгкі — бол. лек — пол. lekki
- укр. ЛИСИЙ — рос. лысый — біл. лысы — бол. плешив — пол. łysy
- укр. ЛІНИВИЙ (гнилий, ледачий, розвезений) — рос. ленивый — біл. ляны — бол. ленив — пол. leniwy
- укр. МАЛИЙ (маленький, дрібний) — рос. маленький — біл. маленькі — бол. дребен (малък) — пол. mały

- укр. МОКРИЙ — рос. мокрый — біл. мокры — бол. мокър — пол. mokry
- укр. МОЛОДИЙ — рос. молодой — біл. малады — бол. млад — пол. młody
- укр. М'ЯКИЙ (м'який) — рос. мягкий — біл. мяккі — бол. мек — пол. miękki
- укр. НАБРИДЛИВИЙ (влізливий, надоїдливий, настирливий, причепливий) — рос. докучлив (назойливый) — біл. дакучлівы — бол. нахален (досаден) — пол. patrętny (dokuczliwy, narzykzrony, uprzykzrony)
- укр. НАТЯГНУТИЙ (напнутий, нап'ятий) — рос. натянутый — біл. напяты (нацягнуты) — бол. стегнат (изпънат) — пол. napięty (wyciągnięty)
- укр. (НЕ)ВИННИЙ (виноватий) — рос. невинный — біл. нявінны (бязвінны) — бол. невинен (праведен) — пол. niewinny
- укр. НЕГАРНИЙ (бридкий, поганий, скверний) — рос. уродливый (безобразный, гадкий, дурен) — біл. брыдкі (гадлівы) — бол. гнусен (грозен, противен, уродлив) — пол. brzydki (szpetny)
- укр. НЕЗГРАБНИЙ (неповороткий, неповоротний, повільний) — рос. неповоротливый (вялый, медлительный, нерасторопный, неуклюжий, воловый) — біл. непаваротны (нязграбны) — бол. тромав (неповратлив) — пол. niezgrabny (powolny)
- укр. НЕНАЖЕРЛИВИЙ (лакомий, ненаситний, пажерной) — рос. ненасытный — біл. прагны — бол. лаком (ненасытен) — пол. łakomy (żarłoczny, żarłoczny)
- укр. НЕРУХОМИЙ (нерухливий) укр. нерухомий (нерухливий) — рос. неподвижный — біл. нерухомы — бол. неподвижен — пол. nieruchomy
- укр. НІМИЙ (мовчазний) — рос. немой — біл. маўклівы — бол. мълчалив (ням) — пол. niemy (milczący)
- укр. ОБДЕРТИЙ (обідраний) — рос. ободранный — бол. дрипав — пол. obdarty (obszarpany)
- укр. ПИХАТИЙ (бутний, зарозумілий, надутий, чванливий) — рос. надутый (высокомерный, заносчивый, чванливый) — біл. пыхаты — бол. надут (важен) пуяк — пол. nadęty
- укр. ПИШНИЙ — рос. пышный — біл. пульхны (статны) — бол.

- накичен (пищен) — пол. *rozkoszny*
- укр. ПЛАСКИЙ (плоский) — рос. *плоский* — біл. *плоскі* — бол. *плосък* — пол. *plaski*
- укр. (НЕ)ПОБОЖНИЙ (набіжний, набожний, святий) — рос. *набожный (набожен)* — біл. *набожны* — бол. *набожен* — пол. *robożny (nabożny)*
- укр. ПОДІБНИЙ (парнистий, схожий) — рос. *похожие* — біл. *падобны* — бол. *приличаха* — пол. *podobni*
- укр. ПОХМУРИЙ (зажурений, журний, печальний, понурий, сумний, сумний, хмарний) — рос. *мрачный (грустный, Нелюдимый, печальный, угрюмый)* — біл. *змрочны (журботны, хмуры)* — бол. *мрачен* — пол. *smutny (niewesoły, ponury)*
- укр. ПРАЦЬОВИТИЙ (роботящий, робучий, трудолюбивий, трудящий) — рос. *трудолюбивый (работящий)* — біл. *працавіты* — бол. *трудолюбив (работлив)* — пол. *pracowity (rządny)*
- укр. ПРОСТИЙ — рос. *простой* — біл. *просты (немудрашчы)* — бол. *прост* — пол. *prosty*
- укр. ПРЯМИЙ (правий) — рос. *прямой* — біл. *прамы* — бол. *прав*
- укр. ПУСТИЙ (порожній) — рос. *пустой* — біл. *пусты* — бол. *празен (пуст)* — пол. *pusty*
- укр. П'ЯНИЙ — рос. *пьяный* — біл. *п'яны* — бол. *пиян* — пол. *pijany*
- укр. РІВНИЙ — рос. *ровный* — біл. *роўны* — бол. *равен* — пол. *równy*
- укр. РОЖЕВИЙ — рос. *розовый* — біл. *ружовы* — бол. *розов* — пол. *różowy*
- укр. РОЗУМНИЙ (вчений, кмітливий, мудрий, премудрий) — рос. *мудрый (умный)* — біл. *разумны* — бол. *мъдър (умен)* — пол. *mądry (domyślny, roztropny, uczony)*
- укр. РУДИЙ — рос. *рыжий* — біл. *рыжы* — бол. *риж* — пол. *rudy*
- укр. РУМ'ЯНИЙ (прирум'янений) — рос. *румяный* — біл. *румяны* — бол. *румен* — пол. *rumiany*
- укр. САМОТНІЙ (один, одинокий, сам, самотний) — рос. *одинокий (один)* — біл. *адзінокі (адзін)* — бол. *самотен* —

пол. samotny (sam)

укр. СВАВІЛЬНИЙ (капризний, норовистий) — рос. прихотливый (норовистый, самонаравный, своевольный) — біл. капрызная (наравісты) — бол. капризен (своенравен) — пол. karyśny (swawolny)

укр. СВІЖИЙ — рос. свежий (бодрый) — біл. свежы — бол. свеж — пол. świeży

укр. СИВИЙ — рос. седой — біл. сівы — бол. сив — пол. siwy

укр. СИЛЬНИЙ (бутний, дужий, задужий, кріпкий, міцний) — рос. сильный (крепкий, могучий, ядреный) — біл. магутны (дужы, здаравенны, моцны) — бол. силен (крепък) — пол. silny (duży, mocny)

укр. СИНИЙ — рос. синий — біл. сіні — бол. син — пол. siny

укр. СІРИЙ — рос. серый — біл. шэры — бол. сив — пол. szary

укр. СКРОМНИЙ — рос. скромный — біл. сьціплы — бол. скромен — пол. skromny

укр. СКУПИЙ (жадібний, зажерливий, пожадливий) — рос. скупой (жадный, скарედный) — біл. скупы — бол. алчен (жаден, сребролюбив) — пол. łarczywy (zazdrosny)

укр. СЛАБКИЙ (безвільний, безсильний, кволий, слабый) — рос. слабый — біл. слабы — бол. слаб — пол. mdły (słaby)

укр. СЛИЗЬКИЙ — рос. скользкий (слизкий) — біл. слізкі (сьлізкі) — бол. хлъзгав — пол. śliski

укр. СЛІПИЙ — рос. слепой — біл. сляпы — бол. сляп — пол. ślepi

укр. СЛУХНЯНИЙ (смирний, піддатливий, покірливий, покірний) — рос. кроткий (покорный, послушный, смирный) — біл. паслухмяны (бяскрыўдны, паслухмяны, рахманы) — бол. кротък — пол. pokorny (cierpliwy, układny)

укр. СМІЛИВИЙ (безстрашний, відважний, хоробрий) — рос. храбрый — біл. адважны (смелы, харобры) — бол. смел (мъжествен, решителен, храбър) — пол. meżny (odważny, śmiały)

укр. СОЛОДКИЙ — рос. сладкий — біл. салодкі — бол. сладък — пол. słodki

укр. СПОКІЙНИЙ (смирний) — рос. спокойный — біл. спакойны —

бол. спокоен — пол. spokojny (stateczny)

укр. СТАРИЙ (давній, стар, старезний, старенький) — рос. старый (древний) — біл. стары — бол. стар — пол. stary

укр. СТРАШНИЙ (жасний, жахливий) — рос. страшный — біл. страшны — бол. страшен — пол. straszny

укр. СТРУНКИЙ — рос. стройный — біл. зграбны — бол. строен — пол. smukły (strojny, wysmukły, wyśmigły)

укр. СУХИЙ — рос. сухой — біл. сухи — бол. сух — пол. suchy

укр. ТВЕРДИЙ (затверділий) — рос. твёрдый — біл. цьвёрды (зацьвярдзелы) — бол. твърд — пол. twardy

укр. ТВЕРЕЗИЙ — рос. трезвый — біл. цвярозы — бол. трезв — пол. trzeźwy

укр. ТЕМНИЙ — рос. темный — біл. цёмны — бол. тъмен — пол. ciemny

укр. ТИХИЙ — рос. тихий — біл. ціхі — бол. тих — пол. cichy

укр. ТОВСТИЙ (годований, грубий, жирний, огрядний, повний, теньгий, тлустий) — рос. толстый (жирный, полный) — біл. тоўсты — бол. деbel — пол. tłusty (gruby, dorodny, pulchny, spasty, spasiony, tęgi)

укр. ТОНКИЙ (тоненький) — рос. тонкий — біл. тоненькі (танюtki, цененькі) — бол. тънък — пол. cienki

укр. ТОЧНИЙ — рос. точный — біл. дакладны — бол. точен (прецизен) — пол. dokładny

укр. ТУПИЙ — рос. тупой — біл. тупы — бол. тъп — пол. tępy

укр. ХИТРИЙ (вибитий, искладний) — рос. хитрый (лукавый) — біл. хітры — бол. хитър — пол. chytry (podstępny, przebiegły, zmyślny)

укр. ХОЛОДНИЙ (зимний, крижаний, студений) — рос. холодный — біл. халодны — бол. студен — пол. zimny

укр. ХУДИЙ (марний, худенький, худющий) — рос. худой (поджарый, тощий) — біл. худы — бол. слаб (мършав) — пол. chudy (smukły, wychudzony)

укр. ЦІКАВИЙ (допитливий) — рос. любопытный — біл. цікаўны — бол. любопитен — пол. ciekawy

- укр. ЧЕМНИЙ — рос. вежливый — біл. ветлы — бол. учтив — пол. grzeczny
- укр. ЧЕРВОНИЙ (красний, почервонілий) — рос. красный (алый) — біл. чырвоны — бол. червен — пол. czerwony
- укр. ЧЕСНИЙ (правдивий) — рос. честный — біл. чэсны — бол. честен — пол. iście (pocziwy, sprawiedliwy)
- укр. ЧИСТИЙ — рос. чистый — біл. чысты — бол. чист — пол. czysty
- укр. ЧОРНИЙ (чорнявий) — рос. черный — біл. чорны — бол. черен — пол. czarny
- укр. ЧУТКИЙ (сторожкий) — рос. чуткий (чуток) — біл. чуйны — бол. чувствителен — пол. czujny (czuły)
- укр. ШИРОКИЙ — рос. широкий — біл. шырокі — бол. широк — пол. szeroki (przestronny)
- укр. ЩАСЛИВИЙ — рос. счастливый — біл. щаслівы — бол. щастлив — пол. szczęśliwy (kontent)
- укр. ЯСНИЙ — рос. ясный — біл. ясны — бол. ясен — пол. jasny

Показчик

ПЕРЕДМОВА

Мовні картини світу в порівняннях

Механізми творення фразеологічних одиниць, зокрема сталих порівнянь, завжди привертали пильну увагу дослідників цього мовного рівня. Вітчизняні студії механізмів, способів творення фразеологічного значення лише останнім часом розширили межі традиційного підходу, за яким фразеологізація — це переосмислення вільних сполучень слів. Відчуваючи певну обмеженість «традиційного підходу», В. Ужченко зауважує: «Залишаються недостатньо розробленими глибинні процеси і первинної, і вторинної фразеологізації, взаємовідношення семантичних і структурних чинників, систематичний опис різних провідних значенневих факторів (роль символу, місце евфемізації тощо), ієрархія і послідовність становлення фразеосемем, питання збагачування фразеологічного складу, шляхи метафоризації» [Ужченко, Ужченко, 2005, с. 102].

Порівняння — це один із випадків, здатних чітко експлікувати змішувани концепти. Порівняння досліджували в різних аспектах [Демирова, 2003; Кузнецова, 1988; Огольцев, 1978; Юрченко, Івченко, 1993 та ін.], бо фразеологічні чи стійкі порівняння — це лише частковий випадок вираження мовними засобами розумової операції порівняння.

А. Вежбицька, аналізуючи погляди І. Мельчука та О. Жолковського на глобальну семантику порівнянь, які вважали значення порівнянь синонімічними «дуже», пропонує свою теорію порівняння [див.: Вежбицкая, 1990, с. 133–152]. Дослідниця розглядає інший смисловий інваріант для всієї групи стійких порівняльних зворотів: «‘ніщо не могло б бути більше’: *X худий як шкіпка* = *X ‘худий; ніщо не могло б бути худішим; справді, це могла б бути лише шкіпка’*» [Вежбицкая, 1990, с. 139]. Частково можна погодитися і з гіпотезою Мельчука–Жолковського, і з «інтроспекцією» А. Вежбицької. В умовах комп’ютерного перекладу «дуже» як значення порівняння задовільно вирішує проблему тлумачення порівняння та пошуку відповідника. Схема, запропонована А. Вежбицькою, дещо уточнює порівняння в загальному значенні. У такому разі, чи не достатнім для мовців було б існування однієї порівняльної формули для значення ‘ознака, ніщо не могло б бути більшим за ознаку; справді, це міг би бути тільки об’єкт’? Проте логічно виникає запитання, чому закон економії зусиль не поширюється на фразеологію? Чому фразеологічні фонди такі багаті на те, що з певними застереженнями можна назвати синонімією? Однак результати аналізу фразеологічного матеріалу переконують у відсутності «найпрототипніших» прототипів, натомість для кожної з «категорій» (особливо це стосується абстрактних атрибутів) існує низка прототипів, про що свідчать, зокрема, прототипні уявлення про кольороназви [Левченко, 1999]. Важливе значення має модель, яка сигналізує мовцеві про те, що вводиться прототипне чи стереотипне уявлення, позначене на вербальному рівні словом-символом. Однак не менш важливу роль відіграє й намір мовця, згідно з яким обирається знак-символ, мікросимвол, факультативний знак із ряду умовно синонімічних, оскільки кожен з них має відмінну або частково відмінну оцінність. Згадувані

інтерпретації значення порівнянь ігнорують образність, асоціативний потенціал. Семантика порівнянь переважно не обмежується інтенсифікацією ознаки.

Механізми процесу порівняння аналізує В. Огольцев, на думку якого, в образному порівнянні зіставляють не предмет із предметом і не поняття з поняттям, а конкретний індивідуальний предмет із поняттям [див.: Огольцев, 1978, с. 27]. «В образному порівнянні заданими є не члени порівняння і не члени порівняння з їхньою загальною ознакою, а член А та його ознака С. Шуканим же елементом є поняття В — іншого роду, але яке містить ту саму ознаку. Творчий акт в образному порівнянні якраз і полягає в знаходженні, виборі такого поняття В» [див.: Огольцев, 1978, с. 27]. Наведене твердження може, на нашу думку, ілюструвати творчий акт, процес, ситуацію, коли створюється оказіональне порівняння, наприклад, у художній творчості чи публіцистиці. Коли мовець має намір використати готову порівняльну одиницю, активізується репрезентація моделі (ОЗНАКА [ЯК] ПРОТОТИП (на концептуальному рівні); ОЗНАКА [ЯК] СИМВОЛ (на вербальному рівні)) із присутніми в МКС прототипними інваріантами (субконцептами), підпорядкованими символічній ідеї суперконцепту.

Дослідники цієї проблематики зосереджуються у своїх студіях також на компонентному складі порівнянь [див.: Огольцев, 1978, с. 118–120; 139, с. 51]. Інший спосіб дослідження порівнянь обрала Т. Шмельова (напрямок аналізу спрямовано від смислу до тексту), виділивши сім семантичних груп стійких порівнянь залежно від ознаки порівняння: фізичні характеристики людини; фізичні характеристики предметів; риси характеру людей; душевний стан, настрої людей; колір, відтінки, інтенсивність кольору; смакові характеристики; відношення між предметами [див.: Шмелева, 1988, с. 121–123].

Проте не лише ментальні репрезентації об'єктів матеріального світу, речей виступають «образами порівняння», але й дії, діяльності. Фразеографічні джерела дають нам приклади багатокомпонентних порівнянь, які зіставляють ситуацію із ситуацією. Численними є порівняння, які кваліфікують власне ситуацію. В. Огольцев зазначає, що порівняння в мові виражені формами ступенів порівняння прикметників і прислівників; моделями словотворення і похідними словами (*крючковатий, змеистий, стрельчатий*); так званими порівняльними зворотами у структурі речення; порівняннями, структура яких зіставна зі структурою простого речення; порівняннями, представленими складними реченнями з підрядними порівняльними; порівняннями, що становлять низку речень, тобто складну синтаксичну єдність; порівняннями, що виступають і як відтворювана одиниця фразеологічного типу [Огольцев, 1978, с. 5]. З погляду синтаксичної будови фразеологічні порівняння також можуть відтворювати структуру речення (і простого, і складного).

К. Мізін «унаслідок складності асоціацій, покладених в основу порівняння», виокремлює **моносимілятивні, полісимілятивні та інтенційно-креативні** порівняння [Мізін, 2007, с. 62, 63]. Зазначаючи, що «базою для моносимілятивних порівнянь є проста асоціація, що ґрунтується на неускладнених, прозорих ознаках, напр.: укр. *видно як у дзеркалі* — “виразно,

чітко видно”; нім. *schwarz wie die Nacht* (досл.: чорний, наче ніч) — “чорний як смола”; чеш. *leze jako želva* (досл.: повзе, наче черепаха) — “повільний”; англ. *as brown as a berry* (досл.: коричневий, наче ягода) — “дуже темний, засмаглий, шоколадного кольору”; рос. *белый как мел* — “дуже блідий”; «в основі полісимилятивних порівнянь лежать складні асоціації, які передбачають багатоступеневість розумових операцій. Таким порівнянням іманентна найвища абстрактність, оскільки в них установлюється зв’язок між абстрактними поняттями, напр.: укр. *як вітер у полі* — “незалежний, вільний”; нім. *frei wie der Vogel in der Luft* (досл.: вільний, наче птах у повітрі) — “вільний”; англ. *like a dream* (досл.: як мрія (сон) — “легко, без зусиль”; рос. *ходить как неприкаянный* — “не знаходити собі місця”); «підгрунтям для виокремлення третьої групи КФО є поширення лінгвокреативного типу вербального мислення, при якому різко зростає роль асоціативних зв’язків, мовної гри, різного роду стилістичних ефектів., напр.: *багацько як на лисому волосся* — “зовсім немає”; *verschwiegen wie eine Waschfrau* (досл.: мовчазний, наче прачка) — “дуже балакучий”; рос. *какмышь на крупу надулся* — “про людину, яка має скривджений, надутий вигляд”; фр. *écrire comme un chat* (досл.: писати, наче кішка) — “писати як курка лапою”» [Мізін, 2007, с. 62, 63]. Запропонована типологія — достатньо умовна, оскільки межі виокремлених груп не визначаються жодними чіткими параметрами. Образність фразеологізму *багато як на лисому волосся* базується на тривіальних (прозорих, за К. Мізіним) уявленнях, а саме на значенні слова *лисий*. У цьому разі, на мій погляд, не доцільно говорити про складність процесу творення одиниці.

На мою думку, існують принаймні такі типи порівнянь, як **атрибутні й сценарні** [Левченко, 2003; Левченко, 2004]. Вони відрізняються способом репрезентації та кількістю поданої інформації. Значення більшості атрибутних порівнянь можна описати формулою «дуже + слово», що (примітивно!) семантизує атрибут. Порівняння ОЗНАКА + ЯК + ОБ’ЄКТ можуть базуватися на реальному чи приписуваному атрибуті, виокремленому лінгвоспільнотою з певних причин саме в цьому прототипі. Наприклад, в укр. *високий як тополя* ‘дуже високий’ основою порівняння стає слот *розмір*, заповнений атрибутом **висока**; рос. *грязный как свинья* — реальний атрибут в межах МКС, *неблагодарный как свинья* — приписуваний атрибут. У «найпростіших» атрибутних порівняннях, які стосуються людини, атрибут подано експліцитно (укр. *гарна як рожка*) на відміну від порівнянь, де атрибут є імпліцитним (укр. *дівчина як сметана*). Такі порівняння базуються на прототипних уявленнях соціуму. Сценарні порівняння вже не вкладаються в таку спрощену схему, вони описують діяльність, поведінку, ситуацію — сцену, сценарій. Наприклад: укр. *бутний як кінь на оброці* ‘сильний, веселий чоловік, що любить шукати собі зачіпки’ [ССНП, с. 66]. Ізольоване порівняння *як кінь* не дає чітко визначеного атрибута: **здоровий, тяжко працює, дурний** тощо. Звичайно, те чи інше значення задає контекст, а слова так званої теми (*здоровий, працює, дурний...*) відіграють важливу роль тоді, коли ядровими є декілька атрибутів. Можна передбачити, що такий неексплікований атрибут (атрибути) і є сталим у структурі прототипу: укр. «*А тамки, насеред хати, лежала Настя з лицем, як*

хустка, і з замкненими очима» (Б. Лепкий) — прототипна хустка біла; «*Прислав син лист, пише, що дитина вмерла... Смутку ж мій! Дитина була, як горіх, — що я мав за потіху з неї!*» (О. Маковей) — **здоровий**; «*Тримай язик за зубами, бо ти парубок як дуб, а так тебе сперу, як смаркача!*» (Б. Лепкий) — **високий і міцний**. Симптоматичним щодо прототипності атрибутів є такий анекдот: «*Ти чого такий зелений, як собака? — Собака хіба зелений? — Та отож, навіть собака — і те не такий зелений, як ти!*» (<sherik.uath.org/issue019ukr.html>), — комічний ефект якого ґрунтується на неможливості наявності такого атрибута у структурі прототипу.

Отже, порівняння *сценарного* типу лише із застереженнями можна ставити в один ряд із порівняннями *атрибутного* типу. Образність таких фразеологізмів переважно прозора (особливо, коли таке порівняння базується на реальному атрибуті). Порівняння можуть стосуватися реальної ознаки, сприйманої органами чуття (колір, температура..), та ознаки, що належить до абстрактних ділянок (інтелект, мораль, соціальне становище). Приписуваний атрибут також є зрозумілим, бо органічно впливає з МКС. Спостерігаємо явище асиметрії, коли об'єктові приписуються навіть антонімічні атрибути, що можливо як у межах однієї мовної картини світу, так і різних (укр. *мудрий як старий дуб* [Добр, с. 9] — *дурний як дуб* [Добр, с. 12]; укр. **червоний, як перець** [СУМ, т. 6, с. 318] — «*Козак **чорний, як той перець, Я білява, як паперець***» (Народна пісня «Ой у полі криниченька»)). У наведених прикладах об'єкт виступає в різних профілях — як рослина і як матеріал; як різні рослини з однаковою назвою. Українські словники фіксують порівняння *дурний як собака* [Добр, с. 13], хоча в мовленні трапляється: укр. «*З таким феноменом ми зустрічаємося нерідко, в розмовній мові його позначають словами: "Розумний, як собака, знаю, а сказати не можу"*» (<www.zsu.zp.ua/99/1-article.php>). Натомість собаці у російській мовній картині світу приписано атрибут **розумний**, наприклад: рос. «*Можно я её возьму на минутку? — вежливо спросила Дуня, умная, как собака (семь языков и высшая математика). — Надо кое-что снять с нее*» (Л. Петрушевська, НКРЯ). Різні колірні атрибути надано міфічній істоті: укр. **червоний, як опир** 'чоловік червоний і злобний' [Плав, т. 1, с. 345] — пол. *szermowy jak upiór* [SFJP, т. 1, с. 153] — пор. бол. *като вампирин черен* [ФСРБЕ, с. 361]. Пор. також: рос. «*Темное лицо и красные губы вампира*» (А. Седих, НКРЯ).

Особливо значущим для лінгвокультурологічного дослідження, опису мовних картин світу вважаємо спосіб концептуалізації, а саме обрання концептуального простору-джерела для вербалізації. Г. Скляревська на лексичному матеріалі дослідила такі типи регулярних метафоричних переносів: 1) Предмет → Предмет; 2) Предмет → Людина; 3) Предмет → Фізичний світ; 4) Предмет → Психічний світ; 5) Предмет → Абстракція; 6) Тварина → Людина; 7) Людина → Людина; 8) Фізичний світ → Психічний світ [Скляревская, 1988, с. 80–95] та виокремила низку «нерегулярних метафоричних переносів у мові» [Скляревская, 1988, с. 95–100]: Тварина → Предмет; Тварина → Тварина; Тварина → Психічний світ; Людина → Тварина; Фізичний світ → Фізичний світ; Фізичний світ → Людина. На фразеологічному рівні, на думку

Д. Добровольського, В. Малигіна, Л. Коканіної, працюють лише напрямки метафоризації ФІЗИЧНЕ ЯВИЩЕ → ПСИХІЧНЕ ЯВИЩЕ, ТВАРИНА → ЛЮДИНА; ПРЕДМЕТ → ЛЮДИНА [Добровольський, Малыгин, Коканина, 1990, с. 19]. Напрямки метафоризації, які виокремили Д. Добровольський та його колеги, стосуються лише ідіом. Проте напрямки метафоризації у фразеології (у широкому розумінні її обсягу) є надзвичайно різноманітними. В. Ужченко і Л. Авксентьєв дослідили, що «перенесення здійснюється: 1) з неістоти на неістоту (молочні ріки і кисельні береги); 2) з особи на предмет (діал. красна пані “веселка”); 3) з особи на особу (маг і чарівник); 4) з істоти на особу (держати під крилом)» [див.: Ужченко, Авксентьєв, 1990, с. 105].

У разі, коли йдеться про «вторинну антропологізацію» чи «подвійний антропоцентризм», важливою є увага до джерела метафоризації (а результат здебільшого є орієнтованим на людину, на її якості, дії, поведінку). У цьому сенсі джерело метафоризації сигналізує про сутності, еталонні для лінгвоспільноти.

Той самий концепт вербалізовано багатьма атрибутивними порівняннями, які відрізняються за низкою параметрів. Власне порівняння демонструють зв'язки між концептами. Важко стверджувати, що саме є первинним — порівняння чи інші типи фразеологізмів, ймовірно, що все-таки пріоритет мають порівняння, у яких експліковано когнітивну операцію «порівняння». Таку операцію традиційно розглядають як один з етапів творення метафори. О. Глазунова справедливо зауважує: «Хоча порівняння і є найуніверсальнішим способом вираження метафоричного переносу, перетворення метафоричних конструкцій у порівняльні звороти не завжди можливе. Не трансформуються в порівняльні конструкції метонімічні номінативні структури, у яких предмет позначено за найхарактернішою для нього деталлю зовнішнього вигляду. Не можна перетворити на порівняльні звороти дієслівні предикативні конструкції, стійкі фразеологічні сполуки і деякі атрибутивні конструкції типу тонкий голос» [Глазунова, 2000].

Важливу інформацію про процеси фразеологізації дає дослідження порівнянь, які унаочнюють концепти, що взаємодіють у цьому процесі. Стійкі порівняння експлікують явища, здебільшого імпліцитні в метафорі. Своєю чергою, дослідження метафоризації, зокрема виявлення метафоричних схематичних структур, знімає низку алогізмів, наявних в інтерпретаціях лише значень компонентів ФО, мовної інформації.

Порівняння
укр. БІЛИЙ — рос. БЕЛЫЙ — біл. БЕЛЫ — бол. БЯЛ —
пол. BIAŁY

укр. <БІЛИЙ> ЯК АЛЕБАСТР — рос. БЕЛЫЙ КАК АЛЕБАСТР; БЕЛЫЙ КАК ПЕСОК [‘білувато-піщаний (про землю)’] — біл. БЕЛЫ ЯК АЛЕБАСТР — бол. БЯЛ КАТО АЛАБАСТЪР — пол. BIAŁY ЯК ALABASTER; BIAŁY ЯК PIASEK ‘дуже світлий’

укр. «...Ті коси чорні, аж сині, ті личка **білі, як алебастр**, очі, як терен, то знов як фіалки, а уста, як кармазин» (Б. Лепкий); «Юля стоїть на колінах в шматті чорних шовків, тіло **як алебастр**, з очей на груди скапує злість» (Григір Тютюнник) — рос. *белый как алебастр* [ССРЛЯ, т. 1, с. 132]; «...Выскользнула узкая, как тень, незнакомая жєница в шляпе, надвинутой так глубоко, что был виден только острый, **белый, как алебастр**, подбородок» (О. Толстой); діал. *белый как песок* [СППП, с. 110] — біл. «Сеўшы каля яе, ён паклаў далонь на яе **белыя, як алебастр**, рукі і спытаў...» (<media.catholic.by/nv/n28/art14.htm>) — бол. «И израсна Евел, стана мъж, и лицето му — **бяло като алабастръ** — стана меко и нежно. Очите му бяха като небесна синина, а косите му — меки и златисти като зряла ръж» (Н. Райнов); «В крайна сметка онова върху фонтана бе човешко тяло — млада жена с **бяла като алабастръ КОЖА**» (<www.4coolpics.com/photo-forum/1/31734.html>) — пол. *biały jak alabaster* [SFJP, т. 1, с. 97]; «**Biała jak alabaster**» (<kobieta.gazeta.pl/poradnik-domowy/1,48635,2759973.html>); пор. «**Twarz jak alabaster. Cera koloru alabastru nie jest teraz przywilejem wybranek**» (<www.magazynkosmetyki.pl/index.php>); «O, jasny jak słońce, królu Maciusiu! Mówiłem, że lwy w naszych lasach więcej zjadają ludzi w jeden dzień niż cały królewski dwór w miesiąc. Jedno ci tylko powiem, o, **biały jak piasek**, królu Maciusiu, że ani ciebie, ani nikogo z twoich poddanych mój król by nie jadł» (Я. Корчак); «Ale nie może to być "zwykły" golden — musi być bardzo jasny, prawie **biały jak piasek** na plażach Madagaskaru» (<www.zlotarybka.pl/modules.php>).

укр. БІЛИЙ (БІЛЕНЬКИЙ) ЯК ЛЕБІДЬ — рос. БЕЛЫЙ КАК ЛЕБЕДЬ — біл. БЯЛЕНЬКІ ЯК ЛЕБЕДЪ — пол. BIAŁY ЯК ŁABĘDŹ ‘дуже білий, про людину, вбрану в біле чи не засмаглу’

укр. *білий як лебідь* [Фр, т. 1, с. 97]; «А кінь під ним пречудовної вроди: **білий, як лебідь**, так і одбиває од зеленого лісу й трави; ти б сказав, що й землі не доторкається» (П. Куліш); «Хорошо, — сказав командуючий і втомлено схилив на груди голову, ніби збираючись задрімати, але потім відкрив очі і попросив ад'ютанта підійти ближче. Той виструнчився, **біленький, як лебідь**, у білому кожушкуну» (Григір Тютюнник); «Йому вже сто років, він **білий, як лебідь**, в традиційній полотняній сорочці й таких же штанях, ще й широченних, як ті штани запорозькі» (І. Багрянний) — рос. «Святители, как она была одета! платье на ней было **белое, как лебедь**: фу, какое пышное! а как глянула: солнце, ей-богу, солнце!» (М. Гоголь, НКРЯ); «Покажет воспитательница на картинке пароход — **белый, как лебедь!** — И совсем не белый, а чёрный, — возразит Антон» (Г. Кудрявцева); «И вот передо мной стоял трехпалубный, **белый как лебедь**, пароход. Из трубы его вылетала струйка дыма» (Ю. Анненков) — біл. «Трэці конік, **як лебедзь, бяленькі**» (В. Корот-

кевич); пор. «*Наша маладая, як лебедзь белы, Ваш малады, як пень гарэлы*» (<museum.na.by/i/tests.doc>) — пол. *biały jak łabędź* [SP, с. 16]; трансф. «*Aż po długim oczekiwaniu weszła panna młoda, królowa ceremonii, moja gwiazda, jasna, olśniewająca, zachwycająca; weszła wniesiona na obłoku gaz i tiulu, które ją otaczały, na skrzydłach szarf i wstążek, które za nią i nad nią leciały; weszła bez szelestu, cicho, biała jak łabędź płynący na fali. Jak była ubrana? Nie wiem*» (Т.-Т. Єж).

Лебідь — належить до шанованих, «святих» птахів. Великим гріхом вважалося стріляти в лебедя, а також споживати його. Лебедю приписують людські властивості. Так, за російськими уявленнями, лебідь носить яйця дев'ять місяців, як жінка дитину; сімейна пара лебедів зберігає вірність навіть у разі загибелі одного з них.

У російських фольклорних пісенних текстах лебідці притаманна яскраво виражена любовно-шлюбна символіка (лебідка виступає в парі із соколом, сокіл шукає собі *лебедь белую*, орел-наречений доганяє *лебедушку-невесту* і т. ін.). У білоруських весільних піснях лебідка — поетичний образ не лише дівчини чи нареченої, але й молодої жінки, свахи нареченого. В українських весільних і любовних піснях лебідка рідко трапляється як поетичний образ нареченої, частіше лебеди символізують кожного з молодят (чи закоханих): «Ой на воді два лебеді, / Обидва біленькі»; «Ой лебедю, лебедоньку, / <...> / Чи бачив ти лебедоньку?». Цей образ є й у польських піснях: «*Po głębokiej wodzie, po wodzie / pływają łabędzie, / a ty choć się pokochamy, wesela nie będzie*». У болгарській весільній пісні лебединам називають біле обличчя нареченої, коли її закривають покривалом перед відїздом на вінчання: «*Бяло лице, булко льо, лебедийно*» [СДЭС, т. 3, с. 88, 89].

укр. БІЛИЙ МОВ ЖІНОЧЕ ТІЛО; БІЛИЙ ЯК ГОЛІНКА [‘брудний’]; БІЛИЙ ЯК КОЛІНО ‘блідий, незасмаглий’

укр. інд.-авт. «*Сліпучо-біле, мов жіноче тіло, повітря, буйні барви витанцьовують і несамовитіють на домах, мінаретах і деревах, велетенські житла аллаха — джамії, гробниці-тюрбе, де в мовчазній величі під розкішними мармурими й тканинами сплять султани Фатіх, Баязид, Селім, палаци вельмож, дерев'яні халупи бідноти, хамами, водограї-чеїме, криті базари, вузькі вулички і брудні площі — а над усім велетенське сонце, мов вогняна куля*» (П. Загребельний); діал. *білий як голінка*¹ [ССНП, с. 37]; діал. *білий як коліно* [ССНП, с. 73].

укр. БІЛИЙ МОВ КВІТ ЖАСМИНУ; БІЛИЙ НАЧЕ БАНЬКА КУЛЬБАБИ; БІЛИЙ ЯК ВИШНЕВІ КВІТИ — рос. БЕЛ КАК ЦВЕТ ЖАСМИНА; БЕЛЫЙ КАК ОДУВАНЧИК — біл. БЕЛЫ ЯК ДЗЬМУХАВЕЦ; БЕЛЫ ЯК ЦВЕТ НА ЯБЛЫНІ — бол. БЯЛ КАТО <ОПАДАЛ> ЦВЯТ — пол. BIAŁA JAK KALINA ‘сивий’

укр. інд.-авт. «*Бабунине волосся — біле, мов квіт жасмину*» (<www.gak.com.ua/creatives/1/4071>); інд.-авт. «*Котивсь зеленими царинками, маленький і білий, наче банька кульбаби, безстрашно забирався у темний ліс, де гаджуги кивали над ним галузками...*» (М. Коцюбинський); інд.-авт. «*Там усе старе, як старий учитель, і біле, як вишневі квіти*» (О. Слісаренко) — рос. інд.-авт.

«Парусник мой бел, как цвет жасмина, / Ландыша, акации белей, / Хризантем, ромашек, георгина, / Снежных астр и седины моей. / Может быть, ко мне приходит старость?» (<www.hohmodrom.ru/project.php>); «Воркует жизнь в комке живом, / Он бел как одуванчик. / А я гуляю босиком, / По памяти, как мальчик...» (М. Киселевський); «...Повернулся он хитрой рожей к садовнику — высокому тощему мужику со странно большой, круглой и белой, как одуванчик, головой» (С. Осипов, НКРЯ) — біл. інд.-авт. «Белы як дзьмухавецⁱⁱ, ці ачышчаны тайдам, Пракламіруе мір, палітык вайны, Вы яшчэ кіпяціце? А мы з аўтаматам, Кіруем да вас, ці чакаеце вы?» (<viersy.miensk.com/dliadruku/depresijadoc.html>); інд.-авт. «Ён спыніўся ля ганка і задзёр угару галаву — у сінім небе над вёскай нылі самалёты, цягнучы за сабой белыя, як цвет на яблыні, пеністыя дарожкі — іх было аж чатыры, — і за сцяной у хаце звінела радые...» (І. Пташников) — бол. «Пирин е бял като цвят, мъжки като енергия и дълбоко-космически-трепетен като музиката на Бетовен! Влюбена съм в тази планина» (<wonder.blog.bg/viewpost.php>); трансф. «По мекия сняг, чист и бял като опадал цвят, не се чуваше тропот, конете само се мятаха в галоп, звънците, навързани на тежки плетеници отстриани, звъняха» (Й. Йовков) — пол. інд.-авт. «О ја jeszcze taka mloda! / świeża, hoża jako woda; / Liczkiem biała jak kalina, I rumiana jak malina» (М. Чайковський).

укр. БІЛИЙ ЯК <ЯРИЙ> ВІСК; БІЛИЙ НАЧЕ ЗАСТИГЛЕ САЛО; БІЛИЙ ЯК СВИНЯЧИЙ ЖИР — рос. БЕЛЫЙ КАК <БЕЛЫЙ> ВОСК — біл. БЕЛЫ ЯК САЛА ‘дуже білий’; ‘дуже світлий’

укр. «Біла, як віск, на столі / Там почивала, заранні / Збувшися скорбів землі» (П. Грабовський); трансф. «А якийсь, може, десятилітній хлопчина, білий, білий, як ярий віск, дрижучи на цілому тілі, як лист трепети-осики, дорікав йому, що коли батька з хати витягали, а він плакав і кричав: “Лишіть, лишіть татуня!” — то і його потягли до міста, так як стояв, у тріскучий мороз, аж дух з нього виперло по дорозі» (Б. Лепкий); інд.-авт. «Жінка спустила з постелі ноги, голі і білі, наче застигле сало, і смачно, трохи хрипло зі сну, оповідала, що їй снилось, ніби вона доїть корову» (М. Коцюбинський); діал. біле, як свинячий жир [ПазЛП, с. 86, 87] — рос. «Лицо у ней сделалось совсем белое, как воск; только глаза по-прежнему смотрели неприступно-строго» (Д. Мамін-Сибіряк, НКРЯ); «Голова его, белая, как воск, касалась дверного косяка, на лбу темнело красное пятно, под глазами лежали синие тени, и грязные ноги, тоже восковые, раскинулись в стороны, показывая ногти больших пальцев» (В. Катаев, НКРЯ); «Коса, что черная смола, Как белый воск, рука бела...» (І. Нікітін) — біл. інд.-авт. «Забі мяне зараз! — утрапёна закрычаў біскупаў пасланец. Ягоны белы, як сала, твар скрывіла нялюдская грымаца» (В. Орлов).

укр. БІЛИЙ НЕНАЧЕ СНІГУРКА; БІЛИЙ ЯК ЯНГОЛ — рос. БЕЛЫЙ КАК АНГЕЛ (ТОЧНО АНГЕЛ-ХРАНИТЕЛЬ); БЕЛЫЙ КАК КРЫЛЬЯ АНГЕЛА — біл. БЕЛЫ (БЕЛЕНЬКІ) ЯК АНЁЛ; БЕЛЫ ЯК ДЗЕД-МАРОЗ ‘дуже білий’

укр. інд.-авт. «Я люблю свою кімнату. **Білу, неначе снігурка, з букетом ірисів на столі і з Ботічеллі на стінах**» (М. Коцюбинський); «Пізно, — на дах хлипкої будівлі опустилася крилата Химера, **біла, як ангел**» (<www.gak.com.ua/creatives/1/9302>); «**ню-йорк — це тепле гніздо гарлему / імені джазу й марихуани / інколи ходить заблудлий лемко / на прізвище Воргол — ой леле — / білий як янгол — трапляються ігуани / в повітрі: хуани й івани**» (В. Махно) — рос. «Словно сбрасывали на время брентную оболочку, пребывая в состоянии некоей астральности, невесомости, что ли, плыли куда-то в сладкой, жаркой истоме, закутанные в простыни, **белые, как ангелы**, тогда как жизнь мчалась и грохотала где-то в стороне-вдалеке, — можно и оглядеться» (Є. Шкловський, НКРЯ); інд.-авт. «Белая, точно ангел-хранитель» (Максим Горький, НКРЯ); інд.-авт. «Карачинский же пытался вести разговор, во-первых, об абсолютно белом, как крылья ангела, пиаре, которым не брезгуют самые продвинутые во всех отношениях страны, скупающие, к примеру, целые тематические приложения в Herald Tribune» (А. Колесников, НКРЯ) — біл. «Белая, як анёл, панна Ядзя мігацела між дрэвамі, на роснай пахучай траве. Ён у жарт гнаўся за ёю. Яна ўцякала» (Змітрок Бядуля); «Раман чарнавокі і Вольга, як цаганка, а Дануся была беленькая, як анёл» (М. Адамчик); інд.-авт. «...Бацюшка быў стары, сівенькі, дакладней, наогул увесь **белы, як дзед-мароз**» (Л. Адамович).

укр. БІЛИЙ ЯК (МОВ) ПЕРЛИ — рос. БЕЛЫЙ КАК ЖЕМЧУГ — бол. БЯЛ КАТО СЕДЕФ — пол. BIAŁY JAK PERŁY ‘дуже білий, здебільшого про зуби’

укр. «Шестірний дивився уже паничем, тендітним, чистим паничем; на йому сорочка — як сніг; каптанок — як з голочки; усе на йому чисте-гладеньке, як і лице Шестірного — біле-рум'яне; одні тільки очі та зуби давні: очі-з зеленим виблиском, зуби-дрібні та **білі, як перли**» (Панас Мирний); «Однак чіплятися до чогось серйозного в картині не просто, тому обурює "критиків", наприклад, те, чому у Хохла (Федір Бондарчук) **білі, мов перли, зуби...**» (<www.tovarish.com.ua/archive/791/Piataia_po9-ta_rota_.html>) — рос. «Глаза черны, как ночь, зубы **белы, как жемчуг**, брови трепетны как далекий блеск зарниц» (С. Древін); «Про Зенобию пишут, что красавицей она была необычайной — с матовой кожей, черными глазами и зубами "**белыми как жемчуг**"» (Н. Лотарева) — бол. «Зъбите й са **бели като седеф** и остри като на граблив звяр. Тя стъва леко и кръшно като тигрица» (Н. Райнов) — пол. *biały jak perły* [НКРР, т. 1, с. 82]; «Ona w środku wysoko nad ptastwem się wznosi, Sama biała i w długą bieliznę ubrana, Kręci się jak bijąca wśród kwiatów fontanna; Czerpie z sita i sypie na skrzydła i głowy **Ręką jak perły białą** gęsty grad perłowy Krup jęczmiennych...» (А. Міцкевич).

укр. БІЛИЙ ЯК <БАГАЦЬКЕ> ПОЛОТНО — рос. БЕЛЫЙ КАК ПОЛОТНО — біл. БЕЛЫ ЯК ПАЛАТНО — бол. БЯЛ КАТО ПЛАТНО — пол. BIAŁY JAK PŁÓTNO; BIAŁY JAK PŁASZTA ‘дуже блідий, білий’

укр. біла, як полотно [Гурин, с. 176]; «Молодий чернець стояв коло дверей **білий як полотно**, тримаючись за стіну рукою. Здавалося, коли б не ця

підпора, він не зміг би встояти на ногах» (М. Старицький); «Короговку вирвали, й два чоловіки понесли її в церкву, полковий осавул був притиснений до стіни, стояв білий, як полотно» (Ю. Мушкетик); трансф. «Багачі стояли з кийками і рушницями, горді і п'яні. А з бідних нікого, тільки жіноцтво. Сумне і біле, як багачьке полотно» (М. Ірчан) — рос. белый как полотно [Горб, с. 21]; «Когда включали свет, он сидел на постели **белый как полотно** и ничего не понимал» (Б. Єкимов, НКРЯ); «С другой стороны за гранью поселка тянулись обширные фруктовые насаждения по сторонам **белых, как полотно, дорог**» (Н. Гершензон-Чегодаева, НКРЯ) — біл. як палатно белы [ГЛЯ, с. 346]; «**Белы як палатно**. Але рана лёгкая. Уночы быў доктар. Пабажыўся, што на трэцім месяцы абуецца ў боты і пойдзе з хаты, куды захоча» (К. Чорний); «Твар Горава быў **белы як палатно**» (В. Короткевич); «[Туман] закурыўся з лагчын, з палянаў, з азярын... гывасты, гывасты, **белы, белы, як палатно...**» (А. Лойка) — бол. бял като платно [БРФС, с. 433]; «**Пешо стои, бял като платно, и се кръсти**» (Г. Гачев) — пол. biały jak płótno [SP, с. 16]; «A ów zemdlął rzeczywiście i siedział **biały jak płótno**, z zadartą w tył głową i z otwartymi szeroko ustami, podobny do trupa» (Г. Сенкевич); заст. biały jak płachta [НКРР, т. 1, с. 82].

укр. БІЛИЙ ЯК <ПРАЗНИКОВИЙ> ХЛІБ — рос. БЕЛЫЙ КАК НЕПРОПЕЧЕННЫЙ ПШЕНИЧНЫЙ ХЛЕБ — пол. BIAŁY JAK OPŁATEK <WIGILIJNY> [‘дуже блідий, білий’] [‘дуже світлий’]

укр. інд.-авт. «Чи чуєш, Тодоре, наш Ружен дівчину має... Очі в неї сині, а сама біла-біла як хліб» (Р. Федорів); інд.-авт. «Давня церква. <...> Біла, як **празниковий хліб**» (В. Барка) — рос. інд.-авт. «Вдруг откуда ни возьмись навстречу веселой компании вышла девушка в коротком белом платье с **белыми, как непеченный пшеничный хлеб, волосами и босыми, как свобода, ногами**» (О. Демьянова, НКРЯ). — пол. «Biały jak opłatek» (<lublin. nazemiasto.pl/artykul/91295,bialy-jak-oplatek,id,t.html>); «Mamusia staje się **biała, jak ten Opłatek Wigilijny, ale głos spokojny: są w stajni proszę brać!**...» (<www.koreywo.com/Rodzina/wspomnienia_staszka.htm>).

укр. БІЛИЙ ЯК АРАП; БІЛИЙ ЯК ГАРАП; БІЛИЙ ЯК ОРАП — бол. БЯЛ КАТО КЮМЮРДЖИЯ ‘дуже брудний’; ‘дуже засмаглий чи чорнявий’

укр. заст. ірон. білий як арап [ССНП, с. 9]; діал. ірон. білий як Гарап [Фр, т. 1, с. 461]; діал. білий як орап [ССНП, с. 107] — бол. діал. ірон. бял като кюмюрджия [ФСРБЕ, с. 361]; пор. «Богът на бат Жоржи, Създателя на Вселената тоест в неговите очи е един **черен като кюмюрджия, злобен, дребнав и кръвожаден касатин...**» (<knigite.abv.bg/cgi-bin/showpost.pl>).

Гарап — «Араб, якого уважають мб. синонімом негра» [Фр, т. 1, с. 461].
--

укр. БІЛИЙ ЯК БІЛЬ ‘дуже блідий’

укр. «Що сталося, пробіг! — лебеділа Ясиня спросоння і вихилилася з горішньої одрини, біла, як біль, від несподіванки» (К. Гриневичева); «Стояла **як біль біла, тільки очі великі й глибокі сяли якимсь дивним сяєвом на схудлому,**

змарнілому обличчі» (Б. Грінченко).

укр. БІЛИЙ ЯК БЕРЕЗА (БЕРЕЗОВА КОРА) — рос. БЕЛЫЙ КАК БЕРЕЗА; <БЕЛЫЙ> КАК БЕРЁСТЕЧКА [‘дуже блідий (здебільшого про дитину)’]; <БЕЛЫЙ> КАК БЕРЁСТИНА [‘дуже блідий’]; <БЕЛЫЙ> КАК БЕРЁСТИНКА [‘дуже блідий (здебільшого про дитину)’]; ‘сліпучо-білий’; ‘дуже світлий’

укр. біла, як береза [Гурин, с. 176]; «Там блискавиця біла, як береза, Або як сміх у вугільній журі» (Д. Павличко); трансф. «Зреистою, людська множина, зовсім розпорошена, темно-сірими постанями всіяла степ, що виднів і ставав, проти хмар, білий, як березова кора, і рівний, як празникова скатерть на столі: без видимого кінця» (В. Барка) — рос. «...Она стояла на прежнем месте, высокая, стройная; белая как береза, с венком из подснежников на голове» (Д. Щербинін); «Он стоит белый, как береза, глаза большие, и шепчет...» (В. Біанкі, НКРЯ); діал. <белый> как берёстечкаⁱⁱⁱ [СПП, с. 86]; діал. <белый> как берёстина [СПП, с. 86]; діал. <белый> как берёстинка [СПП, с. 86].

Слово **береза** ‘дерево’ етимологічно пов’язують з іє.*bherəǵ- / *bhǵ- від *bherǵǵ’ — «блищати; світлий», відображеним у бол. брыз «з білими плямами», укр. березуна (кличка вівці); береза ‘ватажок колядників’ — «...очевидно, залишок давнього прикметника “строкатий, чорний з білим”..; це слово первісно могло означати строкатий образ ряженого під час зимових світ...» [ЕСУМ, т. 1, с. 171].

укр. БІЛИЙ ЯК БОРОШНО; БІЛИЙ ЯК МУКА — рос. БЕЛЫЙ КАК МУКА <ВЫСШЕГО СОРТА> — біл. БЕЛЫ ЯК ПШАНІЧНАЯ МУКА — бол. БЯЛ КАТО БРАШНО — пол. BIAŁY JAK OPŁATEK ‘дуже білий, світлий чи блідий’

укр. «Обличчя сто третій мав біле, як борошно, зате очі в нього були чорні-чорні, великі, сумні і такі прекрасні, що можна було забути все на світі...» (П. Загребельний); білий, як мука [ПазЛП, с. 87]; «Біле як мука — не мука; хвіст має як миш — не миш. (Ріпа)» (О. Маркович) — рос. белый как мука [Горб, с. 17]; «Солнце стояло в зените, небо было белое, дорога тоже была белая, и мягкая белая, как мука, пыль лениво поднималась над дорогой на высоту колен и так и висела, не оседая» (А. Лазарчук, НКРЯ); трансф. «Тошчая, белая, как мука высшего сорта, с веснушками на бедрах» (Д. Симонова, НКРЯ) — біл. “За тое, што яна любіць старога кастаправа Данілу. І за тое, што цела ў яе белае, як пшанічная мука” (В. Орлов) — бол. «Тихото кварталче беше посипано с лек, бял като брашно снежец, а по улиците от време на време минаваше по някой внимателен шофьор» [BNC]; «Погледнах се в него и видях до себе си много блед човек(или поне приличаше на такъв), почти бял като брашно, облечен в бяла мантия» (<<http://www.sanownik.com/forum/images/adscampaigns/forum.php>>) — пол. biały jak opłatek [SP, с. 16]; «Widziałam go krotko — leżał biały jak opłatek, o dużych, czarnych oczach! Najbiedniejszy, najbardziej cierpiał brat najmłodszy — Oleczek» (<www.starwon.com.au/~korey/Rodzina/wspomnienia_mamy.htm>).

укр. БІЛИЙ ЯК ВАПНО — рос. БЕЛЫЙ КАК ИЗВЕСТЬ (ИЗВЕСТКА) — бол. БЯЛ КАТО ВАР ‘дуже білий, світлий чи блідий’

укр. «Чоло, **як вапно, біле**, а під ним глибоко-глибоко горючі, сині очі» (Б. Лепкий); «Скоро буде **біле, як вапно** і застигне все навколо від скорботи, далі гратиму, вдаватиму тепер байдужу, а пальці сліпо дивуватимуть мінорні ноти» (<maysterni.com/publication.php>) — рос. *белый как известь [известка]* [Ог, с. 222]; «**Белый, как известь**, сидел передо мной испуганный человек, не сводя с моего лица стеклянных, вытаращенных глаз» (О. Грін) — бол. *бял като вар* [БРФС, с. 68]; «**Имам си един другар с кожа бяла като вар**» (<forum.d2band.com/viewtopic.php>).

укр. БІЛИЙ ЯК ВІВЦІ; БІЛИЙ ЯК ГУСКА — рос. БЕЛ СЛОВНО КУРА ПОРОДЫ ЛЕГГОРН — бол. БЯЛ КАТО ПЕПЕРУДИ ‘дуже білий’

укр. інд.-авт. «Люди мовчки тупались на однім місці, **білі, як вівці**, в своїх полотнянках, і дивились на блискучий посудомою стіл, за яким засідали пани і собаки» (М. Коцюбинський); *білий як гуска* [Фр, т. 1, с. 97]; *білий, біла як гуска* [ПазЛП, с. 86]; «**Наш молодий кучерявий і білий, як гуска**» (<karpatour.narod.ru/genirh1.htm>) — рос. інд.-авт. «Я не считаю, что господин Ходорковский чист, как горный ручей, и **бел, словно кура породы леггорн**» (В. Горбачев, НКРЯ) — бол. інд.-авт. «Гълъбите, **бели като пеперуди**, се връщаха. Един от тях се поспря, изтъна криле, позалюля се във въздуха като книжно хвърчило и след туй започна да се премята презглава надолу...» (Й. Йовков).

укр. БІЛИЙ ЯК ГЛИНА; БІЛИЙ ЯК КРИШТАЛЬ [‘дуже білий’]; БІЛИЙ ЯК ПОРЦЕЛЯНА [‘дуже білий’]; БІЛИЙ ЯК ФАРФОР [‘дуже білий’] — рос. БЕЛЫЙ (БЕЛ) КАК ГЛИНА — біл. БЕЛЫ ЯК ПАРЦАЛЯНА [‘дуже білий’] ‘світлий чи блідий’

укр. *білий як глина* [ССНП, с. 36]; «А що вже син того панотця, то йшов **білий, як глина**» (А. Свидницький); «**Наш секретар парторганізації підлетів на коні першим, білий як глина.** „Що ви нарobili?! Це ж не та скирта, що підлягає спаленню. Сотні пудів хліба загинули!“» (<www.uch.net/~mokry/hai-7.html>); заст. *як кришталь біла* [Ном, с. 575]; «**Перше, що повинні знати — це те, що зуби стануть значно білишими, але абсолютно білими, як порцеляна, не у всіх**» (<www.crossroads.com.ua/articles/2004/58/1160.php>); «**Ну, у негрів не білі як фарфор** зуби. У них В2, не самий "білосніжний" відтінок, хоча і відбілювати його не сильно рекомендують» (<www.meducation.com.ua/index.php>) — рос. *белый как глина* [Горб, с. 17]; «Поэтому получился у него человек **белый как глина**, сильный как медведь, и стойкий как дуб. Так бог создал наше племя» (К. Прокопов); «Смутил ли его весь этот остановившийся посреди улицы генералитет, окаменел ли он перед налетающей бедою — только стоит мой Егор да мигает глазами — а сам **бел, как глина!**» (І. Тургенев, НКРЯ) — біл. «Елі мы з талерак з файнай слуцкай гліны, **белай, як парцяляна**. Смачны са скабками боршч, якога даўно не еў, смажаны заяц і бекасы...» (І. Ходзька); «**Пабачылі б вы Хрысцініну паставу — князёўна! А белы, як парцяляна**, твар з танюткімі чорнымі бровамі, а гарэхавыя, жывыя, нібы міркіль, вочы, а вейкі,

быццам мяккія крыльцы баечных мятлушак...» (В. Орлов).

укр. БІЛИЙ ЯК ГОЛУБ — рос. БЕЛЫЙ (БЕЛ) КАК ГОЛУБЬ — бол. БЯЛ КАТО ГЪЛЪБ — пол. BYĆ BIAŁYM JAK GOŁĄB (GOŁĄBEK) ‘здебільшого сивий’

укр. «Лем я білий, як голуб. Лем я сивий, як сніг» (М. Савка) — рос. «**Белый, как голубь**, монастырь святой Марины, стоящий напротив поселения Андроса, где бьет источник знаменитой воды Сариза, появился в 1325 года от Рождества Христова...» (<www.rusk.ru/st.php>); трансф. «И был бел, как голубь Пикассо. Только вот каналья — Перестройка: На меня накинула лассо...» (Б. Пахомов) — бол. «Манастирът във който живеем е малък. **Бял като гълъб**, тих като болка» (К. Мутафчиев); «Любовта е бяла като гълъб. Любовта е остра като нож. Любовта е тиха като полъх. Любовта е звездна като ноц. Любовта е бистра като ручей» (В. Генова) — пол. *być białym jak gołąb* [SFJP, т. 1, с. 252]; *biały jak gołąb* [SFJP, т. 1, с. 97]; «*Stary i biały jak gołąb* *drużba zeskoczył z konia, zbliżył się do szlachcica i chwyciwszy go pokornie za strzemię począł kłaniać się w pas a błagać...*» (Г. Сенкевич); *biały jak gołąbek* [SP, с. 16]; «*Było to tem dziwniejsze, że w domu pani jeneralowej służba była bardzo nieliczna i pod względem płci męskiej ograniczała się na starym kucharzu i również starym, bieluteńkim jak gołąbek lokaju, Ambrożym*» (Е. Ожешко).

укр. БІЛИЙ ЯК ДЕНЬ — рос. БЕЛЫЙ КАК ДЕНЬ — пол. BIAŁY JAK CZARNA NIEDZIELA ‘дуже білий’

укр. білий, як день [Гурин, с. 176]; «Та ось розсипалося пір'я по дворовому п'ятачку, і однолапо птах вечірній напнувсь на гострому кілку; і сировий ручай зашерхнув, як бідна нитка в полотні: не відрізнити, що було спершу: чи денні з'яви, чи нічні, — і виткавсь швидко чорний вершиник на білому, як день, коні» (П. Мовчан); «Завзятий козацький гопак! Міцні, засмальцьовані руки, А м'язи тверді наче дуб. На білий, як день вишиванці Блищить УКРАЇНСЬКИЙ ТРИЗУБ!» (<www.ot-vinta.com/?p=4&pt=1&sid=4116>) — рос. «Точно Светлову бросили в ветер — и вот она врезалась в воздух, потому что конь ее, **белый, как день**, с днем сливался» (А. Белий); «...Сплошная толпа, под зеркальной витриной — с муарами, с фруктами, с рыбинами; везде — ртутный свет, синий свет, розовый, **белый, как день!**» (А. Белий) — пол. заст. ірон. *biały jak czarna niedziela* [НКРР, т. 1, с. 82].

укр. БІЛИЙ ЯК ЗАТКАЛЬНИЦІ ‘дуже брудний’

укр. діал. Сорочка на тобі така біла, як заткальниці [Фр, т. 3, с. 203].

укр. БІЛИЙ ЯК КРЕЙДА — рос. БЕЛЫЙ КАК МЕЛ — біл. БЕЛЫ ЯК КРЭЙДА; БЕЛЫ ЯК МЕЛ — пол. BIAŁY JAK KREDA ‘дуже блідий, білий’

укр. білий, як крейда [Гурин, с. 176]; «Зробивсь старший брат білий як крейда...» (Марко Вовчок); «Шрам глянув на свого Петра, а Петро стоїть коло вікна білий, як крейда» (П. Куліш) — рос. *белый как мел* [Горб, с. 17]; «Мой маленький сын захлебывается в истерике: он подрался с одноклассником,

и теперь тот, по словам, «лежит **белый, как мел**» в школьном медпункте» (<afield.org.ua/mirwom/littleson.phtml>); «Во взаимных услугах они дошли наконец до площади, где находились присутственные места: большой трехэтажный каменный дом, весь **белый, как мел...**» (М. Гоголь); «На этом этапе макароны уже не имеют вкуса сырой муки, но в центре у них есть тонкий **белый, как мел, слой**» (<www.kuking.net/search.htm>) — біл. «Кароль Стах ехае проста на мяне, і я пабачыце, што твар яго **белы, як крэйда**» (В. Короткевич); «Але ж не, выбачайце, — ветліва адказаў **белы як крэйда** Адамовіч. — Вы проста ачаравальная» (А. Глобус); «Калі клубіўся ранак сіні, На вусны **белыя, як мел**, Зляталі з вецяя апельсіны, Што зрэзаў нечаканы стрэл» (С. Грахоўскі) — пол. *biały jak kreda* [SFJP, т. 1, с. 354]; «Nagle on **biały jak kreda** pada na parkiet. Robi się zbiegowisko, a dziewczyna krzyczy: — Dajcie mi wody! Student resztką sił: — I chleba!... Chleba!» (<swietochlowice.naszemiasto.pl/masztalski/specjalna_artykul/632448.html>); «Frik ruszył za nimi. Za drzwiami stał **biały jak kreda** makler. Na podłodze leżał rozbity monitor komputera» (М. Міллер).

укр. БІЛИЙ ЯК ЛЕЛІЯ — рос. БЕЛЫЙ КАК <ВОДЯНАЯ> ЛИЛИЯ — пол. BIAŁY JAK LILIA <WODNA> ‘дуже білий; дуже білошкірий’

укр. «Одчиняються двері, і виходе до тебе якась цяця писанка, струнка та рівна, як тополя серед поля, з очима, як брильянти, **біла, як лелія**, сама вся в брильянтах, в шовковому білому убранні, уся сяє, мов зоря» (І. Нечуй-Левицький); «Великий, як і я, **білий, як лелія**. Люляй же мій, сину, хоц одну годину...» («Колискова») — рос. «Родилась ты у меня чистая, как слеза, **белая, как лилия**, — говорила ей часто мать» (<www.skazswet.ru/tem4.html>); «Но чаще всего я бросал книгу и долго-долго смотрел на окружающие поля, на реку, перерезывающую их, на храм божий, **белый, как лилия**, и, как лилия, окруженный зеленью» (О. Герцен, НКРЯ); «Вот парадокс: у моей соседки задница **белая-белая, как лилия**, а зовут соседку Роза!» (М. Коляда, НКРЯ); **белый как водяная лилия** [Горб, с. 17]; «Отец подошёл к шкафу и стал через стекло разглядывать огромную и **белую, как водяная лилия, чашку**» (Ю. Домбровский, НКРЯ) — пол. *biały jak lilia*^{iv} [SFJP, т. 1, с. 388]; «Zosia białą sukienkę wrzuciła przez głowę, Chusteczkę batystową białą w rękę zwiija I tak cała wygląda **biała jak lilija**» (А. Міцкевич); «Nazajutrz przecież książęta medycyny okazali się zupełnie niepotrzebnymi młodej osobie, która z cerą twarzy **białą jak lilia**, z uśmiechem zdrowia i wesołości na wilgotnych, purpurowych usteczkach, ożywioną rozmową przyjmowała wraz ze swą matką, dwu wchodzących do saloniku hrabiów» (Е. Ожешко); «Obyś Ty zawsze była **biała jak ta lilia wodna**» (<forum.wp.pl/fid,194,fullText,1,page,189,tid,72422,temat.html>).

укр. БІЛИЙ ЯК ЛИПИНА (ЛИПКА); БІЛИЙ ЯК ОБКОРЕНА ВЕРБИНА — біл. БЕЛЫ ЯК ЛІПА ‘дуже білошкірий. блідий’

укр. заст. білий, як липина [Ном, с. 575]; заст. білий, як липка [Ном, с. 575]; інд.-авт. «В Онисії-русначки були золоті коси і були в неї зелені очі; В Онисії тіло гнучке і **біле, як обкорена вербина**» (Р. Федорів) — біл. «Настаўнік быў **белы, як ліпа**, і кажа да нас: „Дзеткі, я мушу з вамі разьвітацца, я вельмі хворы і мушу ехаць у санаторыю лячыцца”» (<www.bielarus.net/pdf/nrrr_05(51)_2003.pdf>); пор. зблелы як ліпіна [МРБСП].

укр. БІЛИЙ ЯК ЛУНЬ — рос. БЕЛЫЙ (БЕЛ) КАК ЛУНЬ — біл. БЕЛЫ ЯК ЛУНЬ ‘зовсім сивий’

укр. білий як лунь [ССНП, с. 86]; «На лавочці, під липою, сидить досугий, білий як лунь дід. Дід Соловейка. Сидить уже давно в камінній німій скорботі» (О. Гончар) — рос. бѣль, какъ лунь [Даль, т. 1, с. 152]; «Редкие — не белые как лунь и не седые, а какого-то серого цвета — волосы на голове лежали сбившимися космами; борода, длинная и жидкая, висела такими же отдельными прядями» (О. Гермоніус, НКРЯ); «Встречаемые на улице белые как лунь старики носили его на руках, когда он был ребенком» (Д. Григорович, НКРЯ); «Любовь Онисимовна тогда была еще не очень стара, но бела как лунь; черты лица ее были тонки и нежны, а высокий стан совершенно прям и удивительно строен, как у молодой девушки» (М. Лесков, НКРЯ) — біл. «С чупрынай, белаю, як лунь, І з барадою сьнегавою, Зямлѣй прапахшы і сасною, Ен пільна ўсё глядзіць на рунь» (М. Богданович); «Эдзік рана пасівеў, у трыццаць пяць гадоў стаў белы як лунь» (О. Якимович); «Быў ён белым як лунь, Як легенда — сівым...» (В. Некляев).

укр. БІЛИЙ ЯК ЛЬОН — рос. БЕЛЫЙ КАК КУДЁЛЯ (КУДЛИ) [‘сивий, біловолосий’]; БЕЛЫЙ КАК КУЖЁЛЬ [‘сивий, біловолосий’]; БЕЛЫЙ КАК ЛЁН — біл. БЕЛЫ (БЯЛЯВЫ) ЯК ЛЁН — пол. BIAŁY JAK LEN ‘дуже світле, здебільшого про волосся’

укр. «Вона зачіпала наставника, не старого ще чоловіка з довгими білими, як льон, вусами на червоному виду» (М. Коцюбинський); «У нього волосся було біле, як льон. І сам він молоденький, як молодий явір» (Р. Федорів) — рос. діал. белый как кудёля^v (кудли) [СППП, с. 101]; белый как кужель^{vi} [СППП, с. 101]; белый как лён [Ог, с. 317]; «У нее совсем белые, как лен, волосы и чистые голубые глаза; они смотрят всегда так открыто и спокойно, словно она знает что-то такое важное, что все остальное по сравнению с ним ничего не значит» (М. Дубов, НКРЯ); «Высокий, добродушный, с белыми как лен волосами, с огромными ручищами, он был очень способным, особенно по математике, но с интеллигенцией он не имел ничего общего; зато по ходу его разговоров было видно, что он хорошо знает крестьянский быт; было непонятно, почему он тянется к нам; и вообще, в его жизненной позиции для меня было что-то загадочное» (І. Дьяконов, НКРЯ) — біл. «З дупла, заціскаючы рукой левае вока, нязграбна вылазіла нейкая істота — белыя, як лён, доўгія валасы, звярыная касматая шкура на пукатых плячах...» (Л. Дайнека); «Кожны з нас кліча Андрэйку да сябе, кожны хоча пагаварыць з ім, паглядзіць яго белую, як лён, грыўку» (Л. Арабей); «Стаяў перад аконамам бялявы, як лён, глядзеў чорнымі дрымучымі вачыма» (В. Короткевич) — пол. «Śród ptaszcych głów sterczały główki ludzkie małe, Odkryte; włosy na nich krótkie, jak len białe...» (А. Міцкевич); «Uderzył on w dziewczynę unosząc jej długie białe jak len włosy. Odchyliła głowę do tyłu i wchłonęła w siebie ów powiew napinając się jak struna» (<www.portalliteracki.pl/artykul,20049.html>).

укр. БІЛИЙ ЯК МІСЯЦЬ; БІЛИЙ ЯК СОНЦЕ (СОНЕЧКО) ‘дуже світлий’

укр. «Погорювавши, пішла до хати — замісити тісто на корж; і спекла: невеликий корж, а **білий, як місяць**» (В. Барка); «Он він, пізний нащадок дикого витязя, стоїть проміж чорних смерек, біля першої з черги колиби, звідки по цвітах пливе лай пса. Засмолений, як крук, жовтокосий, у широкій мазанці, зі заковченими уверх рукавами, з піднятою над чолом долонею, з якої ще капотить жентиця. Будз виплескав, **білий, як місяць, кругленький...**» (К. Гриневичева); **білий, як сонце** [Гурин, с. 176]; «Був хліб **білий, як сонце**, сало в долоню було, тільки води бракувало. Весь Дніпро випили б, якби він протікав ближче!» (О. Гончар); «Малий **білий, як сонечко**, а очі сині, як цвіт льону, який сіють на оцих сілецьких полях» (С. Пушик).

укр. БІЛИЙ ЯК МАРА (МОВ ПРИМАРИ); БІЛИЙ ЯК СМЕРТЬ — рос. БЕЛЫЙ КАК СМЕРТЬ — біл. БЕЛЫ ЯК СМЕРЦЬ; БЕЛЫ ЯК З МАГІЛАК МАРА; БЕЛЫ ЯК ПРЫВІДЫ — бол. БЯЛ КАТО СМЪРТТА — пол. BIAŁY JAK DUCH ‘білий; дуже блідий’

укр. «Пані Наталя поторсала залізні прогоничі од віконниць, поправила гайки і тихо посунула в інші хати, зігнута і **біла, як мара**» (М. Коцюбинський); «Він увійшов у хату, закутаний по самі очі в башилик, **білий від снігу, як мара**, із бурульками на вусах, з-під яких, як з бовдура, валила пара, кинув дітям на піч мішок, у якому щось заторохтіло, як замерзлі кості» (Григор Тютюнник); «Рожево-синє місто і попелясті купи мечетей над ним — Баязид, Фатіх, Селім, а між Баязидом і Фатіхом горб Сулейманіс — найбільшою з усіх джамій, яка мовби здійсмається, розкривається над Стамбулом, злітав в небо, і цей велетенський город, попелясто-синій, горбистий, мов спина дракона, теж летить нізвідки й нікуди, і вона, всівшись на шорсткій спині, що круглиться куполами мечетей, їжачиться шпичаками мінаретів то рожевих, мов дитяче личко, то незвичайно **білих, мов примари**, теж летить, але падає й падає в сади гарему, між кипарисами й платанами, між залізним і юдиним деревом, деревом для туги, для ридань, для розпачу» (П. Загребельний); **білий, як смерть** [Ном, с. 218]; **такий білий, як смерть** [Фр, т. 3, с. 503]; «Стала лише **біла, як смерть**, її очі відтворилися широко й упилися недвижно в його обличчя» (О. Кобилянська); «**Білий як смерть** черговий майже увірвався в будинок інституту» (К. Стогній) — рос. белый как смерть [Горб, с. 17]; «Мы оставили Сергея Сергеевича Лихутина в тот роковой момент его жизни, когда **белый как смерть**, совершенно спокойный, с иронической улыбкой на твердо сжатых устах он стремительно бросился в переднюю комнату (то есть просто в переднюю) за непослушной женою и потом, щелкнув шпорами, так почтительно стал перед дверью с меховой шубкой в руках...» (А. Белый, НКРЯ); «Хмель из плотника вышибло, а рядом, **белый, как смерть**, стоял шофер» (Г. Бакланов, НКРЯ); «Они пошли через огромный зал на первом этаже, где стоял **белый как смерть** бюст Ленина, а над ним надпись, что перевезли его сюда вместе с остальными членами правительства 11 марта 1918 года» (С. Осипов, НКРЯ) — біл. белы як смерць [МРБСП]; «Вы што ж

гэта? — *спытаў белы як смерць Данька. — Ах, ёлупы, ах вы, дрэнь навалачная*» (В. Короткевич); «*А дзеўка не шавеліца, сядзіць, белая як смерць*» (В. Сазонов); інд.-авт. «*Ідзе, увесь белы, як з магілак мара, Ды свечку на стол зноў стаўляе*» (Я. Чачот); «*Сібірскія хлопцы з белымі лыжамі на плячах. Белыя, як прывіды, коннікі, знікаючыя ў кудлах завірухі*» (В. Короткевич) — бол. інд.-авт. «*“Оу, шишет”, дочух се тихо да процеждам, на развален англійски, бял като смъртта, най-после със разбирање поглеждам, разхождал съм се в моята душа...»* (<hulite.net/modules.php>) — пол. «*A gdy się charakteryzowała, wszedł do garderoby i powiedział, że musi pozostać biała jak duch, ale tak, jakby ktoś na nią wiadro popiołu nasypał*» (А. Димна, Е. Баневич); «*Jesteś biały jak duch wyśmiewali się z niego współwznieciowie, kiedy strażnicy wprowadzali go do środka, nagiego i zziębniętego*» (<www.miasto-torun.pl/content/_duch_mowili_patrzac_z_przerazeniem_na_jego_biala_skore/43452>).

За народними уявленнями, білий асоціативно пов'язується зі смертю («Смерть показується у постаті жінки в білій плахті, завиненої цілком із головою» [Гнатюк, 2000, с. 195]). У болгарській фразеологічній системі існує одиниця *бяла смърт* 'біла смерть, смерть від холоду' [БРФС, с. 66].

Мара — назва низки міфічних персонажів. Етимологія слова *мара* проблематична, як і спорідненість корнів *mog-/*mog-*. Згідно з однією гіпотезою, **мага* — аблаутна форма до **тога*, яке сягає праслов. **тогъ* 'смерть'; згідно з іншою, слова с корнем *mog-* споріднені дієсловам *tanili, mámiti* 'морочити, обманювати, чарувати'.

Слова з коренем **маг~* часто позначають не персоніфіковану міфічну істоту, а щось дивне й незрозуміле, те, що ввижається, здається, являється у снах і т. ін.

Найближче до значення 'привид' семантика слова *мара* в українській мові, де воно поначає слабко персоніфіковану істоту, яка невидимою пленою покриває людям очі, затуманює розум, щоб збити з дороги й завести в небезпечне місце (укр. *блудить, як якась мара*; рос. *мара водит кого* 'про дивну поведінку когонебудь'. Укр. *мара, мареник, марище, марюка* можуть уживатися як узагальнна назва чорта, нечистої сили. Слово *мара* часто використовують у лайливих висловах: укр. *Мара би тя з'їла, Мара би тя замучила, Мара би тя брала, Мара би ти хід узяла*; рос. *Ты как мара!, Ах ты мара!* [СД, т. 3, с. 179].

укр. БІЛИЙ ЯК МАРМУР — рос. БЕЛЫЙ КАК МРАМОР — біл. БЕЛЫ ЯК МАРМУР (МАРМУРОВЫ) — бол. БЯЛ КАТО МРАМОР — пол. BIAŁY JAK MARMUR 'дуже блідий (про обличчя, шкіру людини)'

укр. «*За ним назирці — мати, суха й біла, як мармур*» (С. Васильченко); «*Вона була смертельно бліда, біла як мармур. Лежала без берета, коса сповзла їй на груди і взялася сивим намерзом*» (О. Гончар); пор. «*Тісно. Чорна, як мармур, ніч. Не тісно лише в польоті. Стогнуть жінки і кричать півні. Кім, мов білий глечик, на плоті*» (І. Павлюк) — рос. «*...Стала широко и истово знаменоваться, сильно вдавливая пальцы в белый, как мрамор, лоб, в живот, в плечи*» (Д. Мордовцев); «*Неглубокая могила вырыта в тени, и возле нее на санитарных носилках девушка, одетая в шинель, с белым, как мрамор, лицом*» (М. Михайловський); «*...Его застывшее, запрокинутое лицо, исполненное безмерного удивления, было белым, как мрамор, и сплошь покрыто маленькими*

красными точками» (О. Бушков) — біл. «Гай быў белы-белы. Зялёная трава, зялёныя шаты, а ўсё астатняе, як кінуць вокам, **белае як мармур**, як цукар, як снег» (В. Короткевич); «У іх, вядома, шырокія вочы, дзіцячая ўсмішка, юнацкія слабыя рукі, шыя ганарлівая і стройная, **белая, як мармуровая**, як быццам назнарок створана для сякеры ката, але ў іх яшчэ і непрыміручасць, сумленне да канца нават у дробязях, няўменне лічыцца з перавагаю чужою грубай сілы і фанатычная вернасць праўдзе» (В. Короткевич) — бол. «Пръстите висяха във въздуха и на лунната светлина изглеждаха **бели като мрамор**, бели като самите клавиши...» (Р. Радев); «Те носеха мъртвеца на ръце и с просълзени очи гледаха безжизненото му лице, **бяло като мрамор**, обгърнато с кротост и доброта, сякаш прощаваше и тяхното малодушие, и жестокостта на враговете» (Й. Йовков) — пол. *biały jak marmur* [SP, с. 16]; «Był **biały jak marmur**, teraz staje się jasnoszary jak dolnośląski granit» (<www.cebik.pl/cebik/index.php>).

Мармур буває різних кольорів і відтінків. Наявність порівнянь *білий як мармур* і *чорний як мармур* свідчить про те, що *мармур* не є прототипним референтом для цих кольорів.

укр. БІЛИЙ ЯК <ЗБИРАНЕ З ВЕЧОРА> МОЛОКО; БІЛИЙ ЯК СМЕТАНА; БІЛИЙ ЯК ЦИГАНСЬКИЙ СИР [‘чорний, дуже брудний’] — рос. БЕЛЫЙ КАК МОЛОКО; <БЕЛЫЙ> КАК СЛИВКИ; БЕЛЫЙ КАК СМЕТАНА — біл. БЕЛЫ ЯК <ЗЪНЯТАЕ> МАЛАКО; БЯЛЁСЫ ЯК САБРАНАЕ МАЛАКО — бол. <БЯЛ> КАТО МЛЯКО; БЯЛ КАТО МАЙЧИНО МЛЯКО; БЯЛ КАТО ПРЕСНО МЛЕКО — пол. BIAŁY JAK MLEKO; BIAŁY JAK SER; BIAŁA JAK ŚMIETANA; BIAŁY JAK TWARÓG ‘дуже білий, блідий, світлий (про волосся), сивий, незасмаглий’

укр. *білий як молоко* [РУССВ, с. 453]; «Сонце золоту пряжу пряло на Дніпрі, а в степу **білими як молоко** гречками меди пахли...» (Г. Косинка); «Марченко задумливо розглядав мапу, зовсім лігши на стіл, Соса працюювито вираховував щось на шматковій паперу, Шахай помалу підійшов до вікна вагона, за вікном розпочався день — **білий** від туману, **як молоко**» (Ю. Яновський); «На однім городі зеленіється латка озимого жита, а коло нього на кожусі лежить **білий, як молоко, мужик**» (В. Стефаник); «Впрочім, Германа мало займало внутрішнє уладження дому, — тим менше займав його сад, в котрім давній властивець просиджував, бувало, ціле літо і в котрім, як говорили в сусідстві, і тепер ще не раз місячної ночі мож було видіти його високу статъ з довгими вусами і **білим, як молоко, волоссям**, бродячу в густій високій траві, — мож було видіти, як він оглядає кожде дерево, мов старого знакомого, часом заламує руки або зітхає важко» (І. Франко); трансф. «**Біла, як збирание звечора молоко**, Естер, із заломленими в замок худими пальцями, стала на порозі Сандулякової хати. Її великі сірі очі були повні відчаю і тамованих сліз» (М. Матіос); *білий як сметана* [ССНП, с. 139]; «Се візника на мене гукає. Придивляюся до його: то-то ж чорнявий, матінко! Такий чорнявий, як єсть тобі ворон. Засміявся — зубів у його незліченно, а білі ті зуби, **білі, як сметана**» (Марко Вовчок); «А гарні в них жінки? — Гарні. Цицькати,

чорноброві, чорноокі. *А кожа, як сметана — біла*» (Ю. Логвин); заст. ірон. *білий як циганський сир* [ССНП, с. 135]; заст. ірон. *білий як циганський сир* [Добр, с. 75] — рос. *белый как молоко* [Ог, с. 365]; «*Представьте себе: молодая женщина лет двадцати четырех, блондинка с белой, как молоко, кожей, высокая, с изумительной талией, несмотря на то что ведь она была без корсета!*» (А. Аверченко, НКРЯ); «*Легконогий верблюд царственной породы с шерстью шелковой и белой, как молоко, ждет нас, нетерпеливый, привязанный к пальме*» (М. Гумільов, НКРЯ); «*Высокие, узкие клочья тумана, густые и белые, как молоко, бродили над рекой, заслоняя отражения звезд и цепляясь за ивы*» (А. Чехов, НКРЯ); *как сливки* [Горб, с. 17]; «*Стерляжсья уха; двухаршинные осетры; белуга в рассоле; "банкетная телятина"; белая, как сливки, индюшка, обкормленная грецкими орехами; "пополамные растегаи" из стерляди и налильных печенок; поросенок с хреном; поросенок с кашей*» (В. Гіляровський, НКРЯ); *белый как сметана* [Ог, с. 607]; «*Худенькая, тоненькая и белая-белая, как сметана, — не льнет солнцу*» (Ф. Абрамов, НКРЯ); «*Как известно, молодой дождевик на ощупь тверд и крепок, а на разрезе бел, как сметана*» (В. Солоухін, НКРЯ); «*Белый, как сметана, верховой конь дяди Петра Коко был чуть не ровесник своего владельца, но ходил плавно, не спотыкался, слушался повода и еще лихо скакал*» (Г. Данилевський, НКРЯ) — біл. «*Над полем стаіць белы, як малако, туман. Ля рэчкі пасуцца цяляты*» (З. Бядуля); «*Белы, як малако, з сінімі, як у мерцвяка, пакусанымі вуснамі і дрыжачым падбароддзем*» (<www.lim.by/mala_dosc.php>); «*Клянуся на крыжы, кроў у Мяфодзія белая-белая, як малако. А можа, гэта і ёсць малако*» (Л. Дайнека); «*Гэтыя ногі яўна належалі хлопчыку год шасці і яўна прымалі сонечную ванну: варочаліся, быццам гаспадар хацеў падсмажыць іх з усіх бакоў. Ногі былі беленькія, як малако, і тоненькія, як былінкі*» (В. Короткевич); трансф. «*На чорным тле ён паставіў белую, як зьнятае малако, дзявулю з малінавымі саскамі й вуснамі*» (А. Глобус); «*І ў небе, яшчэ бялёсым, як сабранае малако, усё яснеў празрысты блакітны колер*» (В. Короткевич) — бол. «*Стаята, в която влезли момчетата, била вехта; таванът ѝ бил дотолкова черен, щото никои не можал да определи от какво е той направен; но стените ѝ били бели като мляко, одърът — чист и вратата измити*» (Л. Каравелов); «*Но у Ганаила тя виждаше всичко, което сама тя нямаше, а искаше да има: харесваше бялата ѝ като мляко кожа, русите ѝ коси, чудеше се на тая чиста благоуханна плът, спотаена в меките гънки на коприната*» (Й. Йовков); трансф. «*Ръцете ти са бели, бели... като майчино мляко...*» (С. Вилдобрев); діал. *бело като пресно млеко* [БНТ, т. 12, с. 79] — пол. *biały jak mleko* [SFJP, т. 1, с. 97]; *biały jak mleko* [SP, с. 16]; «*Mała Tosia (Fiesta Ungaro FCI) była biała jak mleko z czarnymi oczami i noskiem i mieściła się w dwóch dłoniach. Co to była za radość!*» (<www.goldeny.wroclaw.pl/gold.html>); *biały jak ser* [SP, с. 16]; «*Mam na sobie lekką kieckę, jestem baaardzo lekko opalona (tyle, żeby nie być biała jak ser), więcej nie muszę i chyba nie lubię*» (<melissa.blog.pl/archiwum/?rok=2005&miesiac=7>); *biała jak śmietana* [NKPP, т. 1, с. 82]; «*Która panna wykapie się tego dnia w strudze lub źródle, będzie cały rok czerwona jak krew, biała jak śmietana, zdrowa jak orzech i pojętna jak jabłko*» (<www.businessmedianj.com/site/pl/arch/60.html>); *biały jak*

twaróg [NKPP, т. 1, с. 82]; «Potem już tylko McDonalds, gdzie **biały jak twaróg i ledwo nie spadający pod stół Łowca pożerał kolując stos hamburgerów**» (<magicpill.w.interia.pl/archiwum/marzec05.htm>).

укр. БІЛИЙ МОВ ХМАРА (ЯК ХМАРИНКА); БІЛИЙ ЯК ОБЛАК; БІЛИЙ ЯК <ВРАНІШНІЙ (РАННІЙ)> ТУМАН — рос. <БЕЛ> КАК СВЕТ; БЕЛЫЙ КАК ОБЛАКА; БЕЛЫЙ КАК ТУМАН — біл. БЕЛЫ ЯК СВЕТ — пол. BIAŁY JAK CHMURY <NA NIEBIE>; BIAŁY JAK MGŁA ‘дуже білий’

укр. «В цьому стані я побачив уперше Галочку. Я спочатку думав — це одна з версій моїх щоденних, щовечірніх галюцинацій, я хотів відитовхнути це обличчя з налитими устами, з ятаганами брів, що врізались в це високе **біле, мов хмара**, чоло, я відтихав від себе включив цілість цієї з’яви в неодмінний процес моєї недуги з її ненажерливим червоно-шарлатним панівним кольором, якого я зрештою як маляр ніколи не терпів» (Ю. Косач); «Мій невеличкий **білий, як хмаринка**, будиночок з колонадою вже виглядав із-за пагорба, коли нас з Балабакою мало не розтерло по шосе на кипарисову олію» (<www.molodaukraina.org/news.asp>); «**“Біла, як хмаринка”**, — подумав хлопчик і сів поруч. Досі він сидів за партою один. Йшов урок. Данилко слухав» (<frolova.lviv.ua/book/mlyn.txt>); інд.-авт. «Недавно здвигнений, **білий як облак** Ілїнський собор вплив проти них прекрасними світлими сходами, ніби дорога в небо» (К. Гриневичева); «Не надівай, Катерино, білої сукні, бо ти вся будеш **біла, як туман**. Ти дуже велика блондинка. Надінь темніше убрання» (І. Нечуй-Левицький); трансф. «Дід був старий і **білий, як вранішній туман**» (М. Матіос); трансф. «Вісім неділь тому Іларій засватав Гафтинякову Анну. **Білу — як ранній туман**, свіжу — як молода гусянка, неторкану — як опівнічна вода» (М. Матіос) — рос. заст. как свет ‘дуже білий, про одяг, білизну, хутро і т. ін.’ [Горб, с. 18]; «Его Божество, Его человеческая душа, Его человеческая плоть, которые приносились в жертву, были самопожертвованием — все достигло вершины любви: и тогда случилось, что не только Христово лицо, или руки, или Его тело просияли, но сами одежды Его стали **белы, как свет**, потому что они были охвачены и включены в эту тайну спасающей любви» (Антоній (Блум), митрополит Суразький, НКРЯ); «Ведь он столько понимал о каждом цветке и каждой былинке, о каждой букашке и птице, о приближении дождей или заморозков, о самочувствии и настроении доверенных ему овец и, кажется, о каждой шерстинке их **белого как облака** и черного как деготь руна!» ([Погореловский пастух // "Сельская новь", 2003.11.11], НКРЯ); «Скорее назад, в уютную теплую комнату с письменным столом, настольной лампой и кипой **белой, как туман**, еще неисписанной бумаги» (О. Глушкін, НКРЯ) — біл. інд.-авт. «Дзень нараджаецца **белы, як свет**, Хмарами не спавіты. Белы на чорнай бяскрайніцы след — Восень здала іспыты» (Р. Барадулін). — пол. «Krew zabitych ludzi **plamiła śnieg biały jak chmury na niebie**» (<agness-sister-oro.blog.pl/>); «Skóra **biała, biała jak chmura**. No i ręce i nogi masz brudne jak Pachamama» (<forum.sacred.pl/viewtopic.php>); «Moja koteczka usypia na kaloryferze, jest **biała jak chmura** i zasnana jakoby leniwiec na gałęzi» (<backdrifter.blog.pl/archiwum/?rok=2003&miesiac=12>); «Mleko **białe jak te chmury / chmury rozległe jak moje marzenia**» (<blog.tenbit.pl/tursa>); «Zebrani zobaczyli jak po schodach ze strychu sunie **biały jak mgła**, wydłużony jak postać ludzka obłok» (<www.opoczno.pl/opoczno/_

portal/.../Zabytki.html>); «*Oplatek to delikatny, biały jak mgła chleb, upieczone z mąki pszennej i wody, w specjalnie przygotowanych żelaznych formach...*» (<www.muzeumczestochowa.pl/viewpage.php>); «*Popatrz, pustka jest biała jak ta mgła, widzisz? Jak ta mgła*» (<www.portalliteracki.pl/drukuj_artykul,14806.html>).

укр. БІЛИЙ ЯК ПАПІР (ПАПІРЕЦЬ); ЗЕЛЕНАВО-БІЛИЙ ЯК ГЕРБОВА БУМАГА — рос. БЕЛЫЙ КАК БУМАГА — біл. БЕЛЫ ЯК ПАПЕРА — пол. BIAŁY JAK PAPIER ‘дуже білий, блідий’

укр. білий як *панїр* [Фр, т. 1, с. 97]; білий, як *панїр* [Гурин, с. 176]; «Другий молодий, з русявою бородою, удыгнений у чорну сукняну одержу з золоченими гудзиками і з темнозеленим, гаптованим золотом, коміром; через незастебнуті поли біліла **біла, як панїр**, сорочка; на жилетці бовтався золотий ланцюжок» (Панас Мирний); «*Ти скрізь співав, — кружляв навколо мене Непийвода. Був п'яний; був білий, як панїр*» (Р. Федорів); «*Страшно морозило і взагалі було лячно. Пив какао та трусився наче температура упала чи піднялась. Очевидці відмітили, що я був білий як панїр*» (<www.tavi.ws/fm/index.php>); «*А її чоловік у куточку лежить білий, як панїрець, як крейда*» (С. Пушик); інд.-авт. «*Була зеленово-біла, як гербова бумага. <...> Любов Хведорівна сіла і хустку до очей притулила*» (Б. Лепкий) — рос. белый как бумага [Горб, с. 17]; белый как бумага (как лист бумаги) [БМС, с. 23]; «*Он белый, как бумага, на которой написаны эти слова, простые и таинственные: "... поздравляю вас с праздником..."*» (Б. Окуджава, НКРЯ); «*Тут уж одного ГПУ не хватило, актив мобилизовали, все свои же люди знакомые, но они какие-то обалделые стали, как околдованные, пушками грозятся, детей кулацкими вырожденками называют, кровососы, кричат, а в кровососах со страху в самих ни кровинки не осталось, белые, как бумага*» (В. Гроссман, НКРЯ); как бумага [Горб, с. 17]; «*Невысокий, наголо стриженный, белый как бумага*» (О. Светлова, НКРЯ); «*Только что совершилось бесцельное и жестокое убийство: погибла молодая и прекрасная жизнь; только что мы метались как угорелые, вопили, возмущались, ужасались, звали на помощь; только что видели искаженное предсмертной мукой, потерявшее все человеческое, лицо убитой и белое, как бумага, с совершенно безумными глазами и трясущейся нижней челюстью лицо убийцы, которого держали за руки и били чем попало изящные господа...*» (М. Арцибашев, НКРЯ); трансф. «*Ее долгое отсутствие на Земле выдавал белая, как лист бумаги, кожа. Никогда до прилета она не была на Земле*» (Г. Бенедиктович) — біл. «*Лепи за ўсё было пісаць на асінавай: яна белая-белая, як папера, і адмывалася, не тое што сасновая — рашыў задачу, занёс у школу і выкідай у печ*» (І. Пташников); «*Устань рана, мыйся бела, Мыйся бела, як папера, Глянй у ваконца на ўсход сонца, Што дзеецца, лялеецца...*» (<<http://starbel.narod.ru/folk/valaczob.htm>>); пор. зблелы як *папера* [МРБСП] — пол. biały jak papier [SFJP, т. 1, с. 647]; «*Pio leżał w łóżku biały jak papier i skrajnie wyczerpany*» (<www.cejrowski.com/forum/index.php>); «*Zawsze jak coś nabroił, robił się biały jak papier, zamiast się czerwienić, jak normalni ludzie*» (<www.digart.pl/zoom/1182994/Zapach_jasminu.html>); «*Rabin Baker (dawniej Jakub Piekarz) jest stary, chodzi z trudem, a jego dobra twarz jest biała jak papier*» (<www.tygodnik.com.pl/jedwabne/boniecki2.html>).

укр. БІЛИЙ ЯК ПІНА <МОРСЬКА, НА ТІСТЕЧКАХ> — рос. БЕЛЫЙ КАК КИПЕНЬ ‘дуже білий’

укр. «*Та особливо його втішила грушева, як воскова, люлька <...> кременці з задалегідь набитими застружками і білий, як піна, трут...*» (А. Химко); трансф. «*Осадчі заспівують уже нової, молодь танцює, Тоня, випнувши груди, розвіваючи накрохмаленим платтям, білим, як піна морська, літає у вальсі*» (О. Гончар); інд.-авт. «*Що ж вона винна, коли їй так подобається ця дівчина в дзеркалі в білій, як піна на тістечках, суконці, з цими кольору гречаного меду косами понад чоло, з цими темно-сірими великими, щасливими очима, з цим здоровим, прирум'яненням, як пшеничний разовий хліб, лицем?*» (І. Вільде) — рос. белый как кипень [Ог, с. 246, 247]; «*В белую, как кипень, рубаху кто-то облачил старика*» (О. Левітов, НКРЯ); «*И сразу исчез лес, кругом встала такая странная вблизи трава, а сверху развернулась синевя неба с застывшим на ней круглым, белым, как кипень, облаком*» (М. Арцибашев, НКРЯ); «*Не успел поравняться с ними Антон, как уже оба они остановились, и черный крикнул ему, оскалив свои белые как кипень зубы...*» (Д. Григорович, НКРЯ).

укр. БІЛИЙ ЯК ПОКІЙНИК; БІЛИЙ ЯК ТРУП — рос. БЕЛЫЙ КАК МЕРТВЕЦ; БЕЛЫЙ КАК ТРУП — біл. БЕЛЫ ЯК ТРУП ‘дуже блідий’

укр. діал. білий як покійник [Добр, с. 93]; інд.-авт. «*Та Марія, біла, як труп, вийшла, хитаючись, надвір і, ридаючи та голосячи, попленталася додому*» (М. Ірчан) — рос. белый как мертвец [Горб, с. 17]; «*Белый, белый, как мертвец! — рыдала Варя. — И тащит чемодан, они идут, а он тащит...*» (А. Рибаків); «*Ну, двое скончались на месте, а один ползает по дороге, главный зоотехник наш, на вид целый, но что-то ему взбледнулось — белый, как мертвец*» (Г. Петрович); «*Он белый, как труп, приглядись*» (<www.stihi.ru/2009/07/31/1110>); «*Ася слишком страшная / белая как труп*» (<www.diablozone.net/forum/lofiversion/index.php>) — біл. інд.-авт. «*Ты белы, як труп той! О хто мне паможа? Што ўздумаў ты гэткай парою?*» (Я. Чачот).

Традиційно: укр. « <i>Я тебе прошу, — тепер він зблід як покійник, — ти ж знаєш... я казав тобі. Наді мною тяжіє прокляття графів Собоських!..</i> » (< yanadubynianska.iatp.org.ua/PDF/sobos.html >).
--

укр. БІЛИЙ ЯК ПУХ — рос. БЕЛЫЙ КАК ВАТА; БЕЛЫЙ КАК <ЛЕБЯЖИЙ> ПУХ — біл. БЕЛЫ ЯК ВАТА; БЕЛЫ ЯК КУЖАЛЬ; БЕЛЫ ЯК ЛЕБЯДЗІНАЕ ПЯРО — бол. БЯЛ КАТО ПАМУК; БЯЛ КАТО ПАМУЦИТЕ ‘дуже білий, сивий’

укр. білий як пух [ССНП, с. 124]; «*ті що голкою шиють шовки і парчу / се кравці життя що шиють свічу / залишаючи слід білий як пух / що впаде дощем на зелений луг*» (В. Махно); «*А біла, як пух, соромлива кульбабка аж зовсім сховалась за довгий листок*» (Н. Забіла) — рос. «*А на небе такое благолешие: звездочки теплются, а то тучка наплывет, белая, как вата, — да и та еле движется...*» (І. Тургенєв, НКРЯ); «*Потом Андрей увидел, как рвануло*

воздух, и тотчас на небе и на земле возник свет, необыкновенно **белый, как вата**, с синеватым отливом» (Я Цветов); «Старый, уже старчески неопрятный, со слезящимися глазами, с трясущейся головой, маленький и кривоногий, **белый как вата**, но все еще густоволосый и курчавый...» (Т. Толстая); белый как пух [Горб, с. 18]; «Дед Зинец, лет под семьдесят, худой, длинный, сгорбленный и с **белыми, как пух**, волосами и бородой, сидел в это время на рогожке перед куренем и дрожащими пожелтелыми руками разбирал бобы и другие семена для посева» (Г. Данилевский, НКРЯ); белый как лебяжий пух [Горб, с. 21]; «И, как бы в подтверждение Таниных слов, с неба посыпался снег, **мягкий и белый как лебяжий пух**» (Т. Кабанова) — біл. «Аблокі ў небе **белыя, як вата**, І не бывае навальніц і хмар, Ва ўяве розных вобразаў багата, Прыемна на душы ад светлых мар» (<ab4tt.narod.ru/-22.htm>); «Холодна. Туман **белы, як вата**, аблажыў кусты, дрэвы, нізіны лугоў, павіс над рэчкай. Тры гадзіны блукаў па лесе, а ў кошыку — некалькі зялёнак» (<luninetsm.at.tut.by/muza/golas.html>); інд.-авт. «Звалася яна Еўдакія і красы была такой, што глянеш на яе — і нібыта віна кубак выпіў: тварам — **як кужаль белая**, каса — як бярэзінка ўвосень, залатая, а вочы — быццам Дзвіна ў пагодны дзень, чыстыя і ці то зялёныя, ці то блакітныя, разабрацца няможна» (В. Орлов); інд.-авт. «Ён вельмі нагадваў князя Вітаўта з маіх мрояў, толькі заміж рыцарскага панцыра на ім была **белая, як лебядзінае пярэ** ў яго на сталі, расшпіленая на грудзях кашуля і нетутэйшыя шчыгульняы нагавіцы з зялёнага фаляндьшу» (В. Орлов) — бол. «Тя става **бяла като памук** и не мирише никак лошо. Може и да си капнете една, две капки някаква есенция» (<www.mamai bebe.com/forums/viewtopic.php>); «На ревера на престилката му се люлееха два дълги копринени пискюла... Бял и червен. **Бял, като памуците**, които Марта смътно помнеше в ръцете на този човек, надвесен над нея...» (Д. Цончев).

укр. БІЛИЙ ЯК РІПА; БІЛИЙ ЯК СИРОЇЖКА — рос. БЕЛЫЙ КАК ЛУКОВА [‘про щось (здебільшого про корені, плоди і т. ін.) дуже біле’]; БЕЛЫЙ КАК МЫТАЯ РЕПКА; БЕЛЫЙ КАК РЕПА ‘дуже білий (здебільшого про зуби)’

укр. зуби білі як ріпа [Фр, т. 2, с. 282]; зуби, як біла ріпа [СУМ, т. 8, с. 575]; заст. «Сватай Олену Голозівну. Олена кругла, як цибулька, повновіда, як повний місяць; в неї цоки, мов яблука, зуби, **як біла ріпа**, коса, як праник...» (І. Нечуй-Левицький); заст. як сироїжка білий [Ном, с. 575] — рос. діал. **белый как лукова**^{vii} [СПП, с. 103]; **бела**, как мытая репка [Даль, 1987, с. 269]; **белый**, как мытая репка [Горб, с. 17]; заст. «Это была такая красавица, каких и за Волгой немного родится: кругла да **бела, как мытая репка**, алыи цвет по лицу расстиляется, толстые, ровно шелковые косы висят ниже пояса, звездистые очи рассыпчатые, брови тонкие, руки белые, ровно выточены, а грудь, как пух в атласе» (П. Мельников-Печерський, НКРЯ); «Анисья была на пять лет старше своего брата, по здоровью крепкая, чернобровая, зубы **белые, как репа**, и все целехоньки — не скажешь, что ей за пятьдесят» (Ф. Абрамов, НКРЯ).

укр. БІЛИЙ ЯК СЛОНОВА КІСТЬ — рос. БЕЛЕНЬКИЙ КАК РЫБИЙ

ЗУБ [‘про щось дуже біле’]; БЕЛЫЙ КАК СЛОНОВАЯ КОСТЬ — біл. БЕЛЫ ЯК КОСТКА — пол. BIAŁY JAK KOŚĆ <SŁONIOWA> ‘дуже білий, білошкірий’

укр. інд.-авт. «Мені часто сниться якась незвичайна дівчина: лице **біле, матове, як слонова кість**, очі чорні, брови мов веселки на високому чолі» (І. Нечуй-Левицький) — рос. діал. *беленький как рыбий зуб* [СПП, с. 97]; «Густые белокурые волосы прекрасного пепельного цвета расходились двумя тщателью причёсанными полукругами из-под узкой алой повязки, надвинутой почти на самый лоб, **белый, как слоновою кость**; остальная часть её лица едва загорела тем золотистым загаром, который принимает одна тонкая кожа» (І. Тургенев); «Загоревал он, конечно, сильно и после долгих размышлений согнал двадцать тысяч своих подданных и приказал им строить мавзолей — **белый, как слоновою кость!**» (А. Борзов) — біл. «У жыце стаяў дуб з высахлай вершалінай і на **белым, як костка**, сучку сядзеў разамлелы ад смякоты канюк з растуленымі крыламі і раззяўленай дзюбай» (А. Наварич); «Высока ў неба, на метр ці нават два цягнулася, тырчала ў неба з аднаго боку **белая, як костка**, а з другога ўсё яшчэ жывая, не акораная нават стрэмка» (<www.belarustime.ru/print/belarus/nativeword/af912c4e6c7101ec.html>) — пол. *biały jak kość* [SP, с. 16]; «Poroże po wytarciu jest **białe jak kość** i dopiero potem zabarwia się od soków drzewek i krzewów, o które jest wycierane, oraz pod wpływem światła» (С. Гоголевський); *biały jak kość słoniowa* [ZČPFI, с. 238]; «Jej nieco rozczochrane teraz, ciemnobrązowe włosy, opadały na **biały jak kość słoniowa dekol**» (Анджей 'Соуллесс' Кошаковський).

укр. БЛИЙ ЯК ІНІЙ [‘зовсім сивий’]; БЛИЙ ЯК СНІГ; БЛИЙ ЯК В МАРЦІ СНІГ [‘чорний’]; БЛИЙ ЯК ТОЙ ПЕРШИЙ СНІЖОК; ЯК СНІЖОК — рос. БЕЛЫЙ КАК ИНЕЙ [‘про предмети, речовини, явища природи’]; БЕЛЫЙ КАК СНЕГ; БЕЛЫЙ КАК СНЕЖНЫЕ ХЛОПЬЯ; БЕЛЫЙ КАК ПЕРВЫЙ СНЕЖОК — біл. БЕЛЫ ЯК СНЕГ; БЯЛЮТКІ ЯК <ПЕРШЫ> СНЕГ; БЕЛЫ ЯК ПЕРШЫ СБНЯЖОК; БЕЛЫ ЯК СНЕЖКА — бол. БЯЛ КАТО АЛПИЙСКИ ЛЕДНИК; БЯЛ КАТО ПРОЛЕТЕН ОБЛАК; БЯЛ КАТО СНЯГ — пол. BIAŁY JAK ŚNIEG; BIAŁY JAK ŚNIEG KOŁO KOWAŁA [‘чорний, брудний’]; BIAŁY JAK ŚNIEG PRZED KOWALEM [‘чорний, брудний’]; BIAŁY JAK TRZY ŚNIEGI PRZED PIECEM [‘чорний, брудний’] BIAŁY JAK ŚNIEG ZESZŁOROCZNY [‘чорний, брудний’]; TAKI TO JE BIAŁE JAK STULETNI ŚNIEG [‘чорний, брудний’]; ‘дуже білий, сивий’

укр. діал. *білий як іній* [СНП, с. 62]; діал. *білий, як іній* [Плав, т. 2, с. 46]; *білий як сніг* [Фр, т. 1, с. 97]; *білий, як сніг* [Ном, с. 575]; ірон. *білий, як в Марці сніг* [Ном, с. 575]; «В скрині було кільканадцять мір полотна **білого як сніг** і тонкого як шовк» (Б. Лепкий); «І, звичайно, мати описувала царівну чи княжну, що вся вона в сріблі-золоті, а сама гарна-гарна. як янгол. **Біленька, як сніг**, а волосячко золоте..» (М. Ірчан); трансф. «Вранці старалися вмитися снігом, “би личенько **білим, як той перший сніжок**, було”» (Г. Маковії); «Вже ми забули і смак справжнього хліба, — сказала мати. — Дивись: **борошно, як сніжок**» (В. Барка) — рос. «...У ног Варфоломея, увидел маленькую трещину и рядом, на

чуть поблекших красках, **бархатисто-белый, как иней**, налет выступающей плесени» (Д. Мережковский); «Я, глупый юзер, помню, что у меня голубой скроллбар, а тут бац — а скроллбар темно-синий стал почему-то вдруг **белый как иней...** Это не дело» (<board.sysbin.com/viewtopic.php>); как иней [Горб, с. 18]; бѣль, какъ снѣгъ; бѣльѣ снега [Даль, т. 1, с. 152]; белый, как снег [Горб, с. 17]; «Автору "Анны Карениной" за шестьдесят, он среднего роста, с **белыми как снег** волосами и бородой; задумчивый взор смотрит вдаль и внутрь, повит той неопределенной дымкой, как у всех мыслителей, вглядывающихся в лежащее за пределами этого мира; в общем он производит впечатление апостола и солдата» ([Неизвестный. Октав Гудайль в Ясной Поляне (1891)], НКРЯ); «Паша коренастенький, крепенький (боровичок), в черном длиннополом пальто, концы **белого, как снег**, шарфа свешиваются до колен, ковбойская шляпа с широкой тульей — **Король**» (Є. Шкловський, НКРЯ); «А у меня испанский, — она показала свои **белые как снег** руки» (А. Колесников, НКРЯ); «Лошади были **белые, как снег**, стройные, сытые и поразительно похожие одна на другую» (А. Чехов, НКРЯ); белый как снежные хлопья [Горб, с. 18]; «Цветки **чисто-белые, как снежные хлопья**, очень крупные (более 3 см в диаметре), густомахровые (4 и более венчиков), слабодушистые» (<best-flora.ru/articles/02_03/0002.shtml>); «Оно может быть маленьким, как пушистый белый котенок, и большим, как бескрайняя снежная пустыня; черным, как едкий дым, и **белым, как снежные хлопья...**» (<www.trizminsk.org/e/prs/23301201.htm>); белый как первый снежок «У неѣ был **белый, как первый снежок, халат**» (В. Тендряков) [Горб, с. 18] — біл. «Затрымцелі ў грудзях ягоных дзве стралы зубчастыя, што ні выцягнуць, ні вырваць няможна, і, калі глядзелі ўжо вочы Аўдзеевы ў неба, пабачылі мы апошнюю штуку ягоную: выпырхнула з Гуцькавай запазухі ў небясную сінечу галубка, **як снег белая**» (В. Орлов); «Вайна. Зіма. Мая маці, ёй дзесяць гадоў, нясе малако з Рудзіцы ў Койданава. Малако ў вялікім пяцілітровым бітончыку. Рукі мерзнуць. Бітончык цяжкі. Хочацца спыніцца і выліць малако ў снег. Снег белы, як малако, а малако **белае, як снег**, і здаецца, што, калі выльеш малако на снег — яго не будзе відаць і ніхто не знойдзе таго вылітага малака» (А. Глобус); «А з ім ідзе яшчэ адзін здаравіла (ох, і здаровы ж гародзенскія мяшчане, ды і паўсюль па Белай Русі не горшыя!), толькі што худзейшы ды валасы занадта доўгія. Гэты — у **бялюткай, як снег**, світцы і ў данельга заляпаных гразёю поршнях» (В. Короткевич); «Ляжыць гарамі ў іх падножжы Закуска, гэта міласць божа: Тут сыр, **як першы снег, бялюткі, Каўбас** прыемнейшыя скруткі, Што толькі ёсць у Беларусі» (Я. Колас); «Яна драматычна закатвала вочы і паказвала **белыя, як першы сьняжок**, зубы ці то ва ўсьмешцы, ці то ў зласьлівым ашчэры» (<balacho.nau.puls.by/kascy.html>); трансф. «**Белы, як снежка, твар** Поля паружавеў» (В. Некляев) — бол. «Ето оня строги проповедник как върху пороците фучи, сам **чист, бял, като алпийски ледник...**» (І. Вазов); «Призори беше **бял като пролетен облак**» (Д. Жотев); бял като сняг [БРФС, с. 536]; «Тя бързо раздипли пред очите им брачната си риза — бяла, с копринени кенари, със ситни дантелки по краищата — и както беше **бяла като сняг** и чиста, ясно личеше на единия ѝ край аленото цвете на девствеността» (Д. Талев); «Славето имаше нова читанка. С цветни корици,

с *бяла като сняг хартия и хубави картинки*» (А. Каралійчев) — пол. *biały jak śnieg* [SFJP, т. 1, с. 97]; «*Serwis ten był nalany ode dna po brzegi Piankami i cukrami białymi jak śniegi, Udawał przewybornie krajobraz zimowy...*» (А. Міцкевич); «*Świeży kamień tympanonów i fryzów był biały jak śnieg*» (С. Чвін); ірон. *biały jak śnieg koło kowala; biały jak śnieg przed kowalem; biały jak trzy śniegi przed piecem; biały jak śnieg zeszłoroczny; taki to je białe jak stuletni śnieg* [NKPP, т. 1, с. 83].

Білий етимологічно сягає «іє *bhel- / *bhol-, спорідненого з *bhā- «сяяти, блищати» [ЕСУМ, т. 1, с. 196]. Дослідники символики подають спостереження про розрізнення *сліпучо-білого* та *мертвотно-блідого* [Тр, с. 23]. Для символіки важливим є те, про який відтінок *білого* йдеться.

На відміну від концептосфери психічних станів, у народно-поетичних текстах *білий* як постійний епітет — це цілком позитивний атрибут, бо, ймовірно, що в разі вербалізації психічних станів йдеться про *блідий*: укр. *А в нелюба гірка губа, гірша полиночку, Буде бити, зневажати чужу дитиночку. Буде бити, зневажати, пласом пласувати, Буде моє біле личко ід свому рівняти* (Коломийка); рос. «*Вдруг она, моя душа, Пошатнулась не дыша, Белы руки опустила, Плод румяный уронила*» (О. Пушкін); «*Я по ней крушусь: Лицо белое — Заря алая, Щеки полные, Глаза темные Свели молодца С ума-разума...*» (О. Кольцов). У білоруській фразеологічній системі функціонує одиниця: *пацягнула на абалонь* ‘схуд, змарнів хтось, у результаті змінився і колір обличчя. Абалонь — верхній шар хвойної деревини; якщо порівнювати його зі стрижнем, то він відрізняється кольором — білий із синюватістю, має меншу міцність...’ [Янк]. Атрибут *білий* набуває символічного значення в контексті, зокрема сполучаючись із соматизмом *руки*, вербалізує концепт Неробство: укр. *Білі ручки чужу роботу люблять* [Плав, т. 2, с. 46] — рос. *Белья ручки чужие труды любяты* [Даль, т. 1, с. 152]. Українській та російській ФО *білий вальс* відповідає в польській мові *biały walc* а) ‘останній вальс на балу’; б) ‘вальс, на який дами запрошують кавалерів’ [SJP]; *blekitny walc* ‘вальс, у якому жінки вибирають собі кавалерів’ [SFJP, т. 1, с. 104]. Інший тип асиметрії ілюструє одиниця англ. *white night* ‘ніч без сну’ [Ling] — рос. *белые ночи (белая ночь)* ‘літні ночі (літня ніч) у північних широтах, коли вечірні сутінки безпосередньо переходять в ранкові без настання темряви’ [ССРЛЯ, т. 1, с. 476].

укр. **БІЛИЙ ЯК СОРОКА** [‘брудна, строката’] — рос. **БЕЛ КАК ВОРОНОВА КРЫЛА** — пол. **BIAŁY JAK WRONA; BIAŁY JAK WRONA <PO KAPIELI>** ‘чорний’

укр. діал. ірон. *біла як сорока* [ССНП, с. 145] — рос. заст. *бел, бел, как воронова крыла* [ППЗ, с. 40] — пол. заст. ірон. *biały jak wrona; ірон. biały jak wrona <po kapieli>* [NKPP, т. 1, с. 83].

укр. **БІЛИЙ ЯК СОРОЧКА <МЕРЦЯ>**; **БІЛИЙ ЯК <НЕДІЛЬНА> СОРОЧКА** — рос. **БЕЛЫЙ (БЕЛ) КАК РУБАХА; БЕЛЫЙ КАК ХЛОПОК** — біл. **БЕЛЫ ЯК КАШУЛЯ ТАЯ; БЕЛЫ ЯК ПРАСЦІНА; БЕЛЫ ЯК УЛАСНЫ ХАЛАТ** — бол. **БЯЛ КАТО ВЪЗГЛАВНИЦА** — пол. **BIAŁY JAK POŚCIEL; BIAŁY JAK PRZEŚCIERADŁO** ‘дуже блідий, білий’

укр. «**Білий, як сорочка** на ньому, він намагався розтулити рота, але не міг. Спідні щелепи тряслись в нього, тверді і нерухомі, як дерев’яні» (М. Коцю-

бинський); «Така була біла, як сорочка, а на синіх губах темніла запечена кров... насилу ми одволали...» (М. Старицький); трансф. «На світі стояла ніч, ніч біла, як сорочка мерця» (А. Чайковський); трансф. «Ів і весь час в душу вбирав пахоц: із сухістю його і теплотою, чистий і добрий, від малого хлібця, такого білого, як була колись недільна сорочка» (В. Барка) — рос. «Динка старалась ни о чем не думать, но против ее воли перед глазами вставали живые лица, в памяти возникали обрывки из рассказа Марьяны: белое-белое, как рубаха, лицо утопившейся дивчины, ненавистные лица Павлухи, Матюшкиных, в овраге за хатой Яков, распростертый на траве, убитый Иоська, а над всем этим неясные, теряющиеся в верхушках деревьев, плачущие голоса скрипки» (В. Осеева, НКРЯ); «Душа моя бела как рубаха, цена-то ей всего рупь с полтиной, с той душой живу – не нарадуюсь, а умру, значит, так мне положено...» (Г. Стариковський); белый как хлопок [Горб, с. 17]; «Белые, как хлопок, елей вереницы, Серые, как порошок, от страданья лица» (К. Симонов); «Белые, как хлопок, нежные... как хлопок. И вся она пухлая, как хлопок... Нади сделал паузу и в ночной тишине различил мягкий шелест крыльев потревоженной ...шелест крыльев потревоженной птицы или летучей мыши» (М. Нестеров) — біл. «Выйшаў з яе маладзён-лейтэнант у белай святочнай кашулі з бліскучымі пагонамі. Падняў сваю фуражку з кукардай паплішчанай, а твар белы, як кашуля тая» (<ul-sciapan.livejournal.com/>); «Белы, як прасціна, твар, галава — на краі стальніцы... Чарговае пытанне чалавека насупраць адцягвае ад навязлівых асацыяцый» (Л. Вольський); інд.-авт. «А ты ня ведаў?! — цынічна пажартаваў белы, як уласны халат, лекар» (А. Глобус) — бол. інд.-авт. «Снегът е бял като възглавница, и чист, и светъл е като невинност...» (П. Дубарова) — пол. інд.-авт. «Płynie gwiazdka po niebie. Mruka do ciebie, mówić że czas. Śnieg tak biały jak pościel» (Я. Скубіковський); biały jak prześcieradło (про людське тіло) [SP, с. 16]; «Zanim ktoś zauważy, żeśmy się zdenerwowali, to już żółdek ze złości stracił kolor różowy, zrobił się biały jak prześcieradło i skurczył się o 2/3» (<mikstura.kei.pl/forum/topics1/1616.htm/>); «Niebo nad nią bezbarwne, płaskie jak szyba, białe jak prześcieradło — antyteza nieba, jakie znamy. Niebo wrogie, niebo wstrętne, niebo zimne jak księżyc» (М. Буковський).

укр. БІЛИЙ ЯК СРІБЛО; БІЛИЙ ЯК ОЛИВО — рос. БЕЛЫЙ КАК СЕРЕБРО — пол. BIAŁE JAK SREBRO ‘дуже білий’, ‘сивий’

укр. «І гори, й долини, і поля, і сади, і ставок, і хати були залиті й облиті чистим, прозорчастим, білим, як срібло, світом» (І. Нечуй-Левицький); «Боровська, сміючись, поправляла своє біле, як срібло, волосся, що вкупі з блідю синявою сукні давало незрівняний ефект мистецької настелі» (В. Марська); інд.-авт. «Море за хвилерізом бліде, біле, як оливо» (Ю. Яновський) — рос. белый как серебро [Ог, с. 589]; «О. Исаакий положительно помолодел за ночь! Меньше морщин на лице, а в глазах переливается что-то молодое, немного лукавое — таким он был, наверное, когда не было у него темной бороды с белой, как серебро, проседью...» (В. Свенцицький) — пол. «Dostają krzywych karków, rozpuszczają grzywę, Wysuwają nóg rzędy i po niebios sklepie Przelatują jak tabun rumaków po stepie: Wszystkie białe jak srebro, zmieszały się —

nagle Z ich karków rosną maszty, z grzyw szerokie żagle, Tabun zmienia się w okręt i wspaniale płynie Cicho, z wolna, po niebios błękitnej równinie!"» (А. Міцкевич).

укр. БІЛИЙ ЯК СТИНА — рос. БЕЛЫЙ КАК СТЕНА — біл. БЕЛЫ ЯК СЦЯНА — бол. БЯЛ КАТО СТЕНА — пол. BIAŁY JAK ŚCIANA ‘дуже блідий’

укр. *білий як стіна* [Ном, с. 218]; «*Василь Михайлович стояв білий, як стіна, біля зачинених дверей аптеки і чекав*» (В. Щербань); «*Вони не те, щоб просто так мовчали, — вони себе з живущих виключали, вони робились білі, як стіна*» (Л. Костенко) — рос. *бѣль, какъ стѣна* [Даль, т. 1, с. 152]; *белый как стена* [Горб, с. 21]; «*Маты кажутъ, что он три дня над ней убивался, белый был, как та стена*» (В. Осеева, НКРЯ); «*Отцепили ее, а капитанишка, белый, как стена, — знает, мерзавец, в чем дело, — урезонивает ее: брось, брось*» (М. Гарін-Михайловський, НКРЯ) — біл. *белы як сцяна* [МРБСП]; «*На парозе стаяў белы, як сцяна «крэсцёвы кароль»»* (<lim.by/dl/3_1189285290.pdf>) — бол. *бял като стена* [БРФС, с. 542]; «*Раймунд бе винаги блед, изглеждаше бял като стена. Очите му нямаха блясък. А сега той сияе, има румени бузки, вече по нищо не изостава от брат си*» (<www.bruno-groening.org/bul/heilungen/erf_raimond.htm>) — пол. *biały jak ściana* [SP, с. 16]; «*Byłem podobno w tym momencie biały jak ściana, pot mi się lał strumieniami po twarzy i wyglądałem tak, jakbym właśnie przechodził zawal*» (<pearlNauma.blox.pl/2006/08/Kamien-nerkowy-jak-to-bylo.html>).

укр. БІЛИЙ ЯК УГОЛЬ — бол. БЯЛ КАТО ВЪГЛЕН; БЯЛ КАТО КАТРАН; БЯЛ КАТО НА ТЕНДЖЕРАТА (ТИГАНА) ДЪНОТО ‘чорний’

укр. заст. ірон. «*Як прилетіли три янголи — такі білі, такі білі, як уголь. Як схватили ёго душечку, як помчали по очеретам, по болотам*» [Ном, с. 412] — бол. ірон. *бял като въглен* [ФСРБЕ, с. 361]; ірон. *бял като катран* [ФСРБЕ, с. 361]; ірон. *бял като на тенджерата дъното* [БНТ, т. 12, с. 89]; ірон. *бял като на тенджерата дъното* [ФСРБЕ, с. 361]; ірон. *бял като на тигана дъното* [ФСРБЕ, с. 361].

укр. БІЛИЙ ЯК ХУСТКА; БІЛЕНЬКИЙ ЯК НИТКА — рос. БЕЛЫЙ КАК КОСЫНОЧКА; БЕЛЫЙ КАК ПЛАТ (ПЛАТОК); БЕЛЫЙ КАК ПОЛОТЕНЦЕ; БЕЛЫЙ КАК СКАТЕРТЬ — біл. БЕЛЫ ЯК ХУСТКА (ЗУСІМ ЯК ХУСТКА Ў МАНАШКІ НА ГАЛАВЕ) — бол. БЯЛ КАТО КЪРПА — пол. BIAŁY JAK CHUSTA ‘дуже блідий, білий’

укр. «*Не заплакала, нічого, тільки біла стояла, як хустка. Мати злякались і не знають, як про сина сказати; а тут їх і несуть...»* (Марко Вовчок); «*Перш, ніж посадити капусту (25 травня), садили куц кропиви і першу рослину розсади накривали горщиком, а останню — білою хусткою і клали на грядці камінь, про себе промовляючи: "Рости велика, як горщик, біла, як хустка, тверда, як камінь"*» (<<http://www.anastasia.ru/modules.php>>); заст. *біленька, як нитка* [Ном, с. 377] — рос. *белый как косыночка* [Горб, с. 17]; інд.-авт. «*Вся, как косыночка, бела. / Махнула белою косыночкой, / Султаном помахал с седла. / И как потом к старухе чопорной / Свалилась под ноги, как сноп...»* (М. Цветаева); *бѣль, какъ платъ (полотенце)* [Даль, т. 1, с. 152]; *белый как платок (плат)* [Ог, с. 474]; «*...<O> том, что я уже — не люблю, вопит эта*

полночь и — **бел, как плат** — с одною (близящейся к нулю) стрелкою — **циферблат**» (О. Иванова); **белый как скатерть** [Горб, с. 21]; «**Наконец стал белым как скатерть**» (Е. Герштейн, НКРЯ); «**Бросила взгляд на Рапопорта — он белый как скатерть**» (Л. Смирнова, НКРЯ) — біл. «**Белы, як хустка, Антось рушыў да дзвярэй**» (В. Короткевич); «**Твар Антэі стаў белы, як хустка**» (<media.catholic.by/nv/n29/art18.htm>); трансф. «**І вось цяпер я спаткаў манашку, якая несла такую скульптуру, досыць вялікую й цяжкую, і бялютка-белую, зусім як хустка ў манашкі на галаве**» (<nn.by/2000/41/15.htm>) — бол. «**Нено бил твърде зачуден, когато видял, че синът му не желае да слуша неговите съвети, но когато Николчо изскокнал из стаята и когато се спуснал към зимника като пощръклял, то лицето му станало бяло като кърна**» (Л. Каравелов) — пол. «**I sam ty biały jak chusta, zimny, jakie zimne — dłonie!**» (А. Міцкевич); «**Wśród delikatnej i białej jak chusta twarzy dziewczęcia, ciemne wielkie oczy świeciły z pod długiej rzesy żywym blaskiem gorączki**» (Е. Ожешко).

укр. **БІЛИЙ ЯК ЦИГАН; БІЛИЙ ЯК ЦИГАНСЬКА ЛИТКА (ГОЛІНКА); БІЛИЙ ЯК ЦИГАНЦЬКИЙ ТАТО** — бол. **БЯЛ КАТО ЦИГАНИН** ‘чорний, брудний’

укр. заст. ірон. **білий, як Циган** [Ном, с. 381]; заст. ірон. **білий мов (як) циганська литка (голінка)** [Ном, с. 381]; заст. ірон. **білий як (мов) циганська литка** [ССНП, с. 83]; діал. ірон. **такий білий, як циганський тато** [Фр, т. 1, с. 97] — бол. ірон. **бял като циганин** [БНТ, т. 12, с. 89].

укр. **БІЛИЙ ЯК ЦУКОР** — рос. **БЕЛЫЙ КАК РАФИНАД; БЕЛЫЙ КАК САХАР** — біл. **БЕЛЫ ЯК ЦУКАР** — бол. **БЕЛИ КАТО <ПУДРА> ЗАХАР** ‘дуже білий (про предмети, речовини, явища природи, зуби чи шкіру людини)’

укр. «**Під деревами, на білому, як цукор, снігу, сіткою лягла тінь**» (М. Коцюбинський); «**На пляжі Кемп Коув Біч у австралійському Сідней все гаразд — вода зелена і прозора, пісок білий, як цукор, а температура трохи вище 30 градусів**» (<www.day.kiev.ua/286515/>) — рос. **белый как рафинад** [Ог, с. 540]; «**Яша, — сказал он, — так же не бывает, чтобы везде был сортир, а ты бы сидел посередь сортира, весь белый, как рафинад**» (Ю. Латинін); **белый как сахар** [Горб, с. 21]; «**Вот столешница из угольно мрамора, покрытого серебристой "паутиной", с двумя белыми, как сахар, круглыми раковинами в одной из пяти туалетных комнат (назвать эти великолепно оборудованные помещения бесцветным словом "санузлы" просто язык не поворачивается)**» (І. Невинська, НКРЯ); «**С виду это был черноволосый, высокий и особенно плотный господин, с европейскими бакенбардами, с самодовольным румяным лицом, с белыми как сахар зубами и с безукоризненной джентльменской осанкой**» (Ф. Достоевський, НКРЯ); «**Отворялось ли окно, по которому побарабанили сначала тоненькие, белые, как сахар, пальчики, и высовывалась головка хорошенькой девушки, подзывавшей разносчика с горшками цветов, — мне тотчас же, тут же представлялось, что эти цветы только так покупаются, то есть вовсе не для того, чтоб наслаждаться весной и цветами в душной городской квартире, а что вот очень скоро все переедут на дачу...**»

(Ф. Достоевський, НКРЯ) — біл. «*Гай быў белы-белы. Зялёная трава, зялёныя шаты, а ўсё астатняе, як кінуць вокам, **белае** як мармур, **як цукар**, як снег» (В. Короткевич); «*Вакол ляжыць дыван, **як цукар**, **белы**, Трава ператварылася ў гніллё, Узімку ўсе аднолькавыя дрэвы, Чарнее толькі голае галлё. Але якое разнатраўе ўлетку!» (<ab3tt.narod.ru/-35.htm>) — бол. «*Детето подало на девойката цяла шепа **бели като захар** трохи, тый хрупкави и вкусни, че Самотата ги излапала начаса» (<pravoslavie.domainbg.com/15/filip_andreev/samota.html>); трансф. «*Ръцете ти са бели, бели като бялото на порцелан, бели, **бели като пудра захар**...*» (С. Вилдобрев).***

ⁱ Укр. **голінка** — гомілка.

ⁱⁱ Біл. **дзьмухавец** — кульбаба.

ⁱⁱⁱ Рос. діал. **берёстечка** — невеликий шматочок берести [СПП, с. 86].

^{iv} СУ подає серед інших такі синоніми до слова *білий*: *лебединий*; *молочний*, *крейдяний* (матово-білий); *мармуровий* (звичайно про шкіру людини — білий і гладкий, як мармур); *лілейний* (звичайно про шкіру людини) [СУ] — рос. *лилейный* 'нежный, белый, как лилия' [СЛТХЛ, с. 160].

^v Рос. діал. **кудёля** — льняне волокно [СПП, с. 101].

^{vi} Рос. діал. **кужель** — льняне волокно [СПП, с. 101].

^{vii} Рос. діал. **лукова** — цибулина [СПП, с. 103].

«Кожна словникова стаття містить компаративні одиниці з їхніми відповідниками у п'яти мовах..., широкую документацію (дані словників, корпусів, тексти художньої літератури, публіцистику, узус, розмовне мовлення тощо), функціонально-стилістичну стратифікацію матеріалу, історико-культурні, етнолінгвістичні та етимологічні коментарі. Словник має самодостатню етнокультурну цінність, він є суттєвим внеском у зіставну фразеологію, фольклористику та лінгвокультурологію»

Олег Тищенко, доктор філологічних наук, професор (м. Рівне)

«У Словнику подано унікальний матеріал, що описує значні фрагменти картин світу, втілених в українській, білоруській, болгарській, польській та російській мовах. Словник яскраво ілюструє динаміку мовних змін і відображає свідомість сучасного мовця у дзеркалі порівнянь»

Світлана Мартінек, кандидат філологічних наук, доцент (м. Львів)

Олена Левченко, доктор філологічних наук, професор кафедри прикладної лінгвістики Національного університету "Львівська політехніка"